

านพระราชทานเพลิงศพ
ศรีเมือง จังหวัดนครนายก
วนอาทิตย์ที่ ๒๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๙

พระราชวรนายก (จงฺกโม ป.ธ. ๕)

ชาติ : ๒๗ ตุลาคม ๒๔๒๗

มรณะ : ๒๐ กันยายน ๒๕๑๘

สมเด็จพระสังฆราช ปุณณสิริมหาเถระ ในสมัยดำรงสมณศักดิ์เป็นสมเด็จพระวันรัต ถวายสักการะแด่พระราชวรนายก เนื่องในงานทำบุญฉลองอายุครบ ๗ รอบ เมื่อ ๔ ต.ค. ๒๕๑๑

อนุสสรณียกถา

น้อมถวายแด่ หลวงพ่อ พระภัทรธรรมนาถ (สุรูป จิรฺกมเถร)

อดีตเจ้าคณะอำเภอเมืองหนองคาย

โดย... พระธรรมปัญญาภรณ์

เจ้าคณะจังหวัดหนองคาย.

หลวงพ่อ ท่านเจ้าคุณ พระภัทรธรรมนาถ เป็นพระเถระที่ทรงคุณลักษณะเป็นรัตตัญญูภาพ มีชนมายุถึง ๙๒ ปี มีพรรษา ๗๑, ท่านได้อุทิศชีวิตเพื่อพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง ตลอดอายุขัยของท่าน, สมกับคำว่า อรํ ทตฺวา พุทฺธสาสเน.

เมื่อประมาณ ๔๐ ปีที่ผ่านมา ซึ่งผู้เขียนยังเป็นสามเณรไปรับการฝึกหัดเล่าเรียนพระปริยัติธรรมอยู่ ณ สำนักวัดมหาธาตุ กรุงเทพฯ ยังไม่เคยรู้จักกับหลวงพ่อมาก่อน แต่ก็ได้ยินชื่อเสียงเรียงนามของท่านอยู่ในฐานะพระมหาครุฑ วัดทองธรรมชาติ ธนบุรี ว่าเป็นพระมหาเปรียญ ที่มีถิ่นกำเนิดจากหนองคาย จุดเริ่มแรกที่เป็นสาเหตุให้ผู้เขียนมีความสนใจ ใฝ่ใจ ต่อองค์ท่านก็คือ ทุก ๆ วันพระก่อนในพรรษา พระเดชพระคุณ ท่านเจ้าประคุณ สมเด็จพระวันรัต (เฮง เขมจารีมหาเถร) ซึ่งเป็นพระอุปัชฌาย์ของผู้เขียน ท่านถือเป็นกรณีสำคัญ ที่ต้องให้พระภิกษุสามเณรในวัดมหาธาตุทั้งหมด รวมในพระอุโบสถ วันพระหนึ่ง ๆ ไม่น้อยกว่าหนึ่งชั่วโมง ในวันพระหนึ่งท่านได้ระบุถึงหลวงพ่อ พระภัทรธรรมนาถ สมัยยังเป็นเปรียญ ในที่ประชุมพระภิกษุสามเณรวัดมหาธาตุประมาณสี่ ๔๐๐ รูปในสมัยนั้นว่า --- พระมหาครุฑ วัดทองธรรมชาติ ธนบุรี เป็นพระเมืองหนองคาย เป็นผู้มีความกตัญญูกตเวที ได้มาทำวัตรสักการะพรรษาเป็นประจำทุก ๆ ปี มิได้ขาด เป็นตัวอย่างที่ดีสำหรับบุคคลที่มีความกตัญญูกตเวที ---- เพราะผู้เขียนก็เป็นคนหนองคาย เช่นเดียวกับหลวงพ่อ ซึ่งได้ยินได้ฟังท่านพระมหาเถระสดุดียกย่องสรรเสริญในความดีงามเช่นนั้น รู้สึกมีความภาคภูมิใจเป็นที่ยิ่ง จากจุดสนใจนี้ ซึ่งภายหลังต่อมาผู้เขียนก็ได้มีโอกาสมาร่วมสนองงานพระศาสนากับหลวงพ่อตลอดอายุขัยของท่าน.

หลวงพ่อ ท่านเจ้าคุณพระภัทรธรรมนาถ มีคุณธรรมดีเด่นที่ยังให้ผู้เขียนอยู่ประการหนึ่ง สิ่งนั้นก็คือ การปฏิบัติตามคำสั่ง คำแนะนำ ของผู้บังคับบัญชาอย่างเคร่งครัด จนไม่ยอมละเมิดเพิกเฉยเป็นอันขาด อย่างผู้เขียน ถ้าใช้วานอะไรแล้ว ก็เป็นอันเสร็จของท่าน ถ้าใช้หน้าที่การงานแล้ว หลวงพ่อ ท่านเจ้าคุณ พระภัทรธรรมนาถ ไม่เคยทอดทิ้งหน้าที่การงานเลย จนท่านมาสิ้นบุญสิ้นวาสนาจากไป คุณธรรมของหลวงพ่อในประการที่กล่าวนี้ ยังฝังจิตใจผู้เขียนอยู่ แม้ในบัดนี้.

ในงานพระราชทานเพลิงศพ ณ วันที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๙ ในนามของคณะสงฆ์จังหวัดหนองคาย ทุกระดับชั้น ทุกตำแหน่ง ทุกอำเภอ ขอตั้งกุศลจิตอุทิศส่วนบุญกุศล น้อมถวายแด่หลวงพ่อ พระภัทรธรรมนาถ เพื่อสำเร็จประโยชน์ในสุคติสัมปรายภพ ตามสมควรแก่ฐานะด้วย จงทุกประการ

วันที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๙

พระธรรมปัญญาภรณ์

เจ้าคณะจังหวัดหนองคาย.

วัดอุดมคณี อำเภอเมือง

จังหวัดหนองคาย

คำนำ

ในงานพระราชทานเพลิงศพหลวงพ่อพระราชวรนายก (จรูญ จงฺกโม เปรียญ ๕ ประโยค) วันที่ ๒๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๙ นี้ ได้รับความร่วมมือร่วมใจจากบุคคลหลายฝ่ายอย่างพร้อมเพรียงกัน ช่วยกันจัดงานได้อย่างสมสมณศักดิ์ และสมกับเป็นปูชนียบุคคล ทั้งนี้ เพราะหลวงพ่อได้สร้างสมบุญญาบารมีไว้อย่างกว้างขวางและเป็นผู้มีกรุณาคุณต่อบุคคลเป็นจำนวนมากตลอดระยะเวลายาวนาน ซึ่งนานกว่าพระสงฆ์รูปอื่น ๆ ในจังหวัดนครนายก

การจัดทำหนังสืออนุสรณ์ในคราวพระราชทานเพลิงครั้งนี้ คณะศิษย์เห็นว่าหนังสือที่พิมพ์ควรจะเป็นหนังสือที่มีสาระประโยชน์ต่อพระภิกษุสามเณร และพุทธศาสนิกชนอย่างสูง และเห็นว่าหนังสือศาสนพิธีที่พิมพ์กันทั่ว ๆ ไปมักไม่มีคำบาลีสำหรับบูชาเนื่องในวันสำคัญทางศาสนาพุทธ จึงได้คัดลอกแบบบูชา แบบสวด แบบสวดมนต์แปล และคำแปลภาษาบาลีจากพระสูตรต่าง ๆ ในสวดมนต์จากฉบับของมหามกุฏราชวิทยาลัย มาพิมพ์เพื่อเป็นคู่มือชาวพุทธ และเป็นข้อเตือนใจมิให้ประมาทได้อย่างดี จึงหวังว่าผู้ได้รับแจกคงจะใช้เป็นประโยชน์ได้ไม่มากก็น้อย

หากยังมีข้อบกพร่องในหนังสือเล่มนี้ ผู้จัดทำขอยอมรับผิดแต่เพียงผู้เดียว ส่วนความดีจากหนังสือเล่มนี้ หากพึงมีอยู่บ้าง คณะศิษย์ของหลวงพ่อขอน้อมถวายแด่หลวงพ่อด้วยคารวะอย่างสูง

อนึ่ง ในงานบำเพ็ญกุศลอุทิศถวายหลวงพ่อ คณะศิษย์ขอขอบพระคุณทุกท่านที่เสียสละกำลังทรัพย์ กำลังกาย กำลังใจ และกำลังปัญญา สามัคคีช่วยให้งานทุกอย่างสำเร็จเรียบร้อย พร้อมกันนี้ ขออนุโมทนาในกุศลเจตนาของท่านผู้มีเกียรติทุกท่านไว้ในที่นี้ด้วย.

"คณะศิษย์"

ประวัติ

พระราชวรนายก (จรูญ จงฺกโม)

เจ้าอาวาสวัดศรีเมือง เจ้าคณะอำเภอเมืองนครนายก

เดิมชื่อ : จรูญ

ชื่อสกุล : รักษ์ภิรมย์

ฉายา : จงฺกโม

ชื่อบิดา : ขุนรักษ์ภิรมย์ (ท้วม)

ชื่อมารดา : นางรักษ์ภิรมย์ (ทิม)

ชาติกาล : เกิด วันอังคาร แรม ๓ ค่ำ เดือน ๑๑ ปีวอก ตรงกับวันที่ ๒๗ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๒๗

ชาติภูมิ : เกิดที่บ้านท่าทราย ตำบลท่าทราย อำเภอเมือง จังหวัดนครนายก

มีพี่น้องร่วมมารดาเดียวกัน ๗ คนคือ

คนที่ ๑. น.ส. แฉ่ง รักษ์ภิรมย์ เสียชีวิตแล้ว

คนที่ ๒. พระครูจอน ธมฺมธโร (รักษ์ภิรมย์) วัดท่าทราย พระอุปัชฌาย์ มรณภาพแล้ว

คนที่ ๓. น.ส. ชื่น รักษ์ภิรมย์ เสียชีวิตแล้ว

คนที่ ๔. นายอินทร์ รักษ์ภิรมย์ เสียชีวิตแล้ว

คนที่ ๕. นางเพิ่ม สุขสำราญ เสียชีวิตแล้ว

คนที่ ๖. พระราชวรนายก (จรูญ จงฺกโม)

คนที่ ๗. นางฉิ่ง เพชรสุข เสียชีวิตแล้ว

การศึกษาบรรพชาอุปสมบท

เมื่อยังเยาว์ได้รับการศึกษาเบื้องต้นที่วัดท่าทราย ได้ศึกษาอักขรสมัย และได้เริ่มศึกษาบาลีมูลกัจจายน์กับพระอาจารย์กลิ่น ซึ่งมาจากจังหวัดพิษณุโลก

เมื่ออายุได้ ๑๒ ปี ได้ไปอยู่กับพระครูโวทานธรรมาจารย์ (จั่น) เจ้าอาวาสวัดทองธรรมชาติ อำเภอคลองสาน จังหวัดธนบุรี ซึ่งเป็นญาติฝ่ายโยมหญิง ในระหว่างที่พักอยู่วัดทองธรรมชาติ ได้ศึกษาภาษาไทยในสำนักเรียนวัดอนงคาราม โดยมีพระครูอุดมวิทยากร (สมเด็จพระพุฒาจารย์ นวม) เป็นครูผู้ทำการสอน ได้ศึกษาจบวิชาสามัญชั้นประถม ๔ และต่อมาได้ศึกษาบาลีมูลกัจจายน์ต่อจากที่ได้ศึกษามาแล้ว

ต่อมาเมื่ออายุครบอุปสมบท ก็ได้รับการอุปสมบทที่วัดทองธรรมชาติ เมื่อวันที่ ๑๔ กรกฎาคม ๒๔๔๘ โดยมีพระทักษิณคณิสร วัดอินทาราม (วัดบางยี่เรือ) จังหวัดธนบุรีเป็นพระอุปัชฌายะ พระใบฎีกาถึก วัดทองธรรมชาติ อำเภอคลองสาน จังหวัดธนบุรี เป็นพระกรรมวาจาจารย์ พระมงคลทิพย์มุนี วัดทองธรรมชาติ อำเภอคลองสาน จังหวัดธนบุรี เป็นพระอนุสาวนาจารย์ ได้นามฉายาว่า จงฺกโม

เมื่ออุปสมบทแล้วอยู่วัดทองธรรมชาติ ได้ศึกษาปริยัติธรรมต่อจากที่ได้ศึกษามาแล้ว

พ.ศ. ๒๔๕๕ ได้เข้าแปลพระปริยัติธรรมสนามหลวง ณ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม ได้เป็นเปรียญ ๓ ประโยค

พ.ศ. ๒๔๕๗ สอบ น.ธ. ตรี ได้ในสำนักเรียนวัดทองธรรมชาติ และในศกเดียวกันนั้น ได้เข้าแปลพระปริยัติธรรม ณ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม ได้เป็นเปรียญ ๔ ประโยค

พ.ศ. ๒๔๕๙ ได้เข้าแปลพระปริยัติธรรม ณ วัดบวรนิเวศวิหาร ได้เป็นเปรียญ ๕ ประโยค ในระหว่างที่ได้ศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมอยู่นั้น ได้รับ

การศึกษาจากอาจารย์ฑิต (เปี่นฆราวาส) พระมหาบั๋น วัดจักรวรรดิราชาวาส (วัดสามปลื้ม) และ สมเด็จพระวันรัต (เฮง เขมจารี) วัดมหาธาตุ และต่อมาเปี่นครูสอนพระปริยัติธรรมสำนักเรียนวัดทองธรรมชาติ และสำนักเรียนวัดอินทารามตลอดมา รวมจำพรรษาและเปี่นครูสอนพระปริยัติธรรมอยู่วัดทองธรรมชาติเปี่นเวลา ๑๕ ปี (เปี่นพระเปรียญรูปแรกของจังหวัดนครนายก และของวัดทองธรรมชาติ)

งานการปกครอง

พ.ศ. ๒๔๖๓ ได้ย้ายจากวัดทองธรรมชาติ ไปจำพรรษาอยู่ที่วัดท่าทราย ได้ช่วยเจ้าอาวาส (พระอธิการจอน ธมฺมธโร ซึ่งเปี่นพี่) ปกครองดูแลพระภิกษุสามเณรในวัดนั้นตลอดมารวมเวลา ๑๑ ปี ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๖๓ ถึง พ.ศ. ๒๔๗๔ ในศกเดียวกันนั้น พระกิตติสารมุนี วัดเทพศิรินทราวาส เจ้าคณะมณฑลปราจีนบุรี ได้แต่งตั้งให้เปี่นผู้รั้งตำแหน่งเจ้าคณะแขวงวังกระโจม ตั้งแต่วันที่ ๙ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๗๔ เปี่นพระอุปัชฌายะ เมื่อวันที่ ๙ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๗๔ (จากแถลงการคณะสงฆ์หน้า ๒๓๔—๒๓๗ เล่ม ๑๙ ภาค ๔ พ.ศ. ๒๔๗๔) ในศกเดียวกันนั้นก็ได้รับแต่งตั้งให้เปี่นเจ้าอาวาสวัดศรีเมือง อำเภอเมืองฯ จังหวัดนครนายก ตลอดมาจนถึงวันมรณภาพ

งานการศึกษา

พ.ศ. ๒๔๔๘ เปี่นครูสอนพระปริยัติธรรม และบาลีในสำนักเรียนวัดทองธรรมชาติ และวัดอินทาราม ถึง พ.ศ. ๒๔๖๓ รวม ๑๕ ปี

พ.ศ. ๒๔๖๓ เปี่นครูสอนพระปริยัติธรรมและบาลีในสำนักเรียนวัดท่าทราย ถึง พ.ศ. ๒๔๗๓ รวม ๑๐ ปี

พ.ศ. ๒๔๗๔ เป็นครูสอนพระปริยัติธรรมสำนักเรียนวัดศรีเมือง เป็นกรรมการศึกษา และเป็นกรรมการสนามหลวง

พ.ศ. ๒๔๘๙ เป็นศึกษาจังหวัดนครนายก (พ้นจากตำแหน่งนี้เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๕)

อนึ่ง วัดศรีเมืองอันเป็นสำนักที่อยู่ปัจจุบันของคณะสงฆ์ ได้กำหนดให้เป็นที่สอบธรรมสนามหลวง ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๖ เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบันนี้ ในการสอบแต่ละครั้ง ท่านได้เป็นประธานสนามสอบตลอดมา และรับภาระอำนวยความสะดวกแก่พระภิกษุสามเณรผู้เข้าสอบซึ่งในปีหนึ่ง ๆ มีจำนวนมาก งานคณะสงฆ์ในด้านนี้ก็ดำเนินมาด้วยความเรียบร้อยทุกประการ

งานเผยแผ่

ได้อบรมชี้แจงแก่ประชาชน พระภิกษุสามเณรที่ขึ้นอยู่ในสังกัด และบุคคลภายนอกอยู่เป็นประจำเท่าที่โอกาสจะอำนวย โดยเฉพาะในพรรษา ได้อบรมพระภิกษุสามเณรภายในเขตที่ตนปกครองเป็นประจำเดือน โดยแยกการอบรมเป็นตำบล ตำบลหนึ่งอบรมเดือนละ ๑ ครั้ง

งานสาธารณูปการ

พ.ศ. ๒๔๖๓ เป็นระยะที่จำพรรษาที่วัดท่าทราย ในระหว่างนั้นได้เป็นผู้อำนวยการในการก่อสร้างอุโบสถหนึ่งหลัง จนสำเร็จเรียบร้อย สิ้นค่าก่อสร้างประมาณ ๖๐,๐๐๐.๐๐ บาท (หกหมื่นบาทเศษ) และโรงเรียนพระปริยัติธรรมอีกหนึ่งหลัง (ร.ร. กิ่งธรรมวิทยาทาน) สิ้นค่าก่อสร้างประมาณ ๕,๐๐๐.๐๐ บาท (ห้าพันบาท)

พ.ศ. ๒๔๖๗ เป็นกรรมการก่อสร้างโรงเรียนประชาบาล ๑ หลัง (ร.ร. ภิรมย์ประชานุกูล) สิ้นค่าก่อสร้างประมาณ ๖,๐๐๐.๐๐ บาท (หกพันบาทเศษ)

พ.ศ. ๒๔๗๔ ย้ายมาเป็นเจ้าอาวาสวัดศรีเมือง ได้ทำการก่อสร้างบูรณะปฏิสังขรณ์ เสนาสนะสงฆ์ ถาวรวัตถุ ปูชนียวัตถุ และอื่น ๆ อีกเป็นอันมาก กล่าวโดยสรุปดังนี้

พ.ศ. ๒๔๘๗ ย้ายกุฏิเสนาสนะสงฆ์ทั้งวัดจากที่เดิม ซึ่งถูกภัยธรรมชาติ (น้ำเซาะตลิ่งพัง) ไม่เป็นที่ปลอดภัยต่อเสนาสนะสงฆ์ซึ่งตั้งอยู่ สิ้นค่าใช้จ่ายประมาณ ๕๐,๐๐๐.๐๐ บาท (ห้าหมื่นบาท)

พ.ศ. ๒๔๙๕ โรงเรียนประจำจังหวัด (นาครส่ำสงเคราะห์) สถานที่ไม่พอแก่จำนวนนักเรียน จึงได้ให้ความช่วยเหลือหาจตุปัจจัยสมทบในการก่อสร้างโรงเรียนเป็นจำนวนเงินประมาณ ๒,๐๐๐.๐๐ บาท (สองพันบาท)

พ.ศ. ๒๔๙๖ สร้างโรงเรียนพระปริยัติธรรมขึ้น ๑ หลัง เป็นอาคาร ๒ ชั้น ๗ ห้อง สิ้นค่าใช้จ่ายประมาณ ๘๐,๐๐๐.๐๐ บาท (แปดหมื่นบาท)

พ.ศ. ๒๔๙๗ เนื่องด้วยพื้นที่สร้างวัดในปัจจุบัน ในฤดูน้ำมากกระแสน้ำไหลกระทบฝั่งด้วยความแรงสูง ทำให้พื้นที่ถูกกระแสน้ำพัดพังปีละประมาณ ๕—๖ เมตร อาศัยเหตุนี้ จึงได้สร้างรอกันน้ำขึ้น โดยได้รับเงินงบประมาณจากกรมการศาสนา ๒๐,๐๐๐.๐๐ บาท (สองหมื่นบาท) และเงินของวัดอีกประมาณ ๑๐,๐๐๐.๐๐ บาท (หนึ่งหมื่นบาท) รวมค่าใช้จ่ายในการนี้ประมาณ ๓๐,๐๐๐.๐๐ บาท (สามหมื่นบาท)

พ.ศ. ๒๕๐๑ สร้างหอฉันหนึ่งหลัง สิ้นค่าใช้จ่ายประมาณ ๓๗,๐๐๐.๐๐ บาท (สามหมื่นเจ็ดพันบาท)

พ.ศ. ๒๕๐๔ เปลี่ยนช่อฟ้าใบระกาอุโบสถหมดทั้งหลัง ทั้งนี้เนื่องจากของเดิมทรุดโทรมมาก พร้อมกันนี้ได้เขียนลวดลายลงรักปิดทองประตูหน้าต่าง ซึ่งเป็นการบูรณะใหม่ทั้งหมด สิ้นค่าใช้จ่ายประมาณ ๑๒๐,๐๐๐.๐๐ บาท (หนึ่งแสนสองหมื่นบาท) หลังจากนั้นได้ลงรักปิดทองพระประธานใน

อุโบสถ (พระประธานองค์นี้เป็นพระประธานหล่อขนาดหน้าตักกว้าง ๒ เมตรเศษ สมเด็จพระสังฆราช ญาโณทยมหาเถร วัดสระเกศฯ ขณะนั้นดำรงสมณศักดิ์ที่พระธรรมเจดีย์ได้ทรงสร้าง และทรงอัญเชิญเข้าประดิษฐานไว้ในอุโบสถหลังนี้ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๓) สิ้นเงินค่าใช้จ่ายในการนี้ ๑๙,๕๐๐.๐๐ บาท (หนึ่งหมื่นเก้าพันห้าร้อยบาท)

พ.ศ. ๒๕๐๗ ได้เข้าเฝ้าสมเด็จพระสังฆราช ญาโนทยมหาเถระ ขอความอุปการะจากเจ้าประคุณสมเด็จให้สงเคราะห์ โดยมีหนังสือถึงอธิบดีกรมชลประทาน (ม.ล. ชูชาติ กำภู) ขอความช่วยเหลือให้ทางกรมส่งเรือขุดไปทำการขุดดินตัดทางน้ำให้เดินใหม่ในบริเวณฝั่งซ้ายของนครนายก ซึ่งเป็นฝั่งตรงข้ามกับพื้นที่ตั้งวัด ขยายแม่น้ำให้กว้างกว่าเดิม กรมชลประทานก็ให้ความอนุเคราะห์เป็นอย่างดี

พ.ศ. ๒๕๐๘ สร้างศาลาการเปรียญ ๑ หลัง ๒ ชั้น กว้าง ๑๕ เมตร ยาว ๓๐ เมตร แบบทรงไทย สิ้นค่าก่อสร้าง ๕๘๐,๐๐๐.๐๐ บาท (ห้าแสนแปดหมื่นบาท) และแก้ไขต่อเติมฌาปนสถานใหม่ สิ้นค่าใช้จ่าย ๒๔๐,๐๐๐.๐๐ บาท (สองแสนสี่หมื่นบาท)

พ.ศ. ๒๕๑๒ สร้างกุฏิรับรอง ๑ หลัง ๒ ชั้น เป็นเรือนไม้ กว้าง ๘ เมตร ยาว ๙ เมตร สิ้นเงิน ๓๖,๐๐๐.๐๐ (สามหมื่นหกพันบาท)

พ.ศ. ๒๕๑๕ สร้างศาลาบำเพ็ญกุศลศพ ๑ หลัง กว้าง ๕ เมตร ยาว ๑๐ เมตร คอนกรีตเสริมเหล็กแบบทรงไทย สิ้นเงิน ๖๕,๐๐๐.๐๐ บาท (หกหมื่นห้าพันบาท) สร้างหอสมุด ๑ หลัง กว้าง ๘.๕๐ เมตร ยาว ๑๒.๕๐ เมตร ๒ ชั้น คอนกรีตเสริมเหล็ก พร้อมด้วยห้องน้ำ และสุขา สิ้นเงิน ๑๘๐,๐๐๐.๐๐ บาท (หนึ่งแสนแปดหมื่นบาท)

พ.ศ. ๒๕๑๖ สร้างศาลาบำเพ็ญกุศลศพ (ของเทศบาลเมืองนครนายก) เป็นคอนกรีตเสริมเหล็กแบบทรงไทย ๑ หลัง กว้าง ๙ เมตร ยาว ๑๒ เมตร สิ้นเงิน ๑๒๐,๐๐๐.๐๐ บาท (หนึ่งแสนสองหมื่นบาท)

งานวินัยธร

ในสมัยพระญาณนายก (ปลื้ม) เจ้าคณะจังหวัดนครนายก ในอดีตท่านได้เป็นประธานคณะวินัยธรระงับอธิกรณ์ ๒ ครั้ง อธิกรณ์นั้น ๆ ก็ระงับไปด้วยความเรียบร้อย ในสมัยพระธรรมวรนายก (เจ้าคณะจังหวัด-นครนายกองค์ปัจจุบัน) ท่านได้เป็นประธานคณะวินัยธรอีกหนึ่งครั้ง อธิกรณ์นั้น ๆ ก็ระงับไปด้วยความเรียบร้อย

สมณศักดิ์

พ.ศ. ๒๔๗๔ เป็นพระครูสัญญาบัตรมีพระราชทินนามว่า "พระครูปิฎกธรรมคุณาภรณ์"

พ.ศ. ๒๔๙๓ เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญ มีพระราชทินนามว่า "พระปิฎกคุณาภรณ์"

พ.ศ. ๒๕๐๗ เป็นพระราชาคณะชั้นราช มีพระราชทินนามว่า "พระราชวรนายก ศรีปิฎกคุณาภรณ์ สุนทรพรตนิวิฏฐ์ ยติคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี"

งานพิเศษ

พ.ศ. ๒๔๗๗ พระมุนีนายก (เจ้าคณะจังหวัดนครนายกสมัยนั้น) อาพาธไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ โดยตำแหน่งของเจ้าคณะมณฑล (พระกิตติสารมุนี วัดเทพศิรินทราวาส) ให้รักษาการในตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัดอีกตำ-แหน่งหนึ่ง เป็นเวลาประมาณ ๒ ปี

พ.ศ. ๒๔๘๓ เมื่อเจ้าคณะอำเภอบ้านนา จังหวัดนครนายก (สมัยนั้น) มรณภาพ โดยคำสั่งของพระวิเชียรคุณาธาร (สมเด็จพระพุฒาจารย์องค์ปัจจุบัน) ให้รักษาการในตำแหน่งเจ้าคณะอำเภอบ้านนาอีกตำแหน่งหนึ่ง เป็นเวลา ๒ ปี

พ.ศ. ๒๕๐๗ เมื่อพระธรรมวรนายก (เจ้าคณะจังหวัดนครนายกองค์ปัจจุบัน) ได้เดินทางไปปฏิบัติศาสนกิจ ณ ต่างประเทศ (ประเทศลาว) โดยคำสั่งของพระธรรมปัญญาบดี ผู้รักษาการแทนเจ้าคณะภาค ๑๒ ได้สั่งให้เป็นผู้รักษาการแทนเจ้าคณะจังหวัดนครนายก เมื่อวันที่ ๒๕ มิถุนายน ๒๕๐๗ พ้นจากตำแหน่งนี้เมื่อวันที่ ๒๔ กรกฎาคม ๒๕๐๙ รวมเวลา ๒ ปีเศษๆ

พ.ศ. ๒๕๐๘ เป็นประธานกรรมการพระธรรมทูตส่วนจังหวัดนครนายก ถึง พ.ศ. ๒๕๐๙ รวมเวลา ๒ ปี เศษ

พ.ศ. ๒๕๑๐ เป็นประธานกรรมการพระธรรมทูต ส่วนอำเภอเมืองนครนายก จนถึงปัจจุบัน ในระหว่างที่ได้รับมอบหมายการงานนั้น ๆ ก็ได้ปฏิบัติศาสนกิจในตำแหน่งหน้าที่ได้ดำเนินไปด้วยความเรียบร้อยทุกประการ

รวมปฏิบัติศาสนกิจถึงปัจจุบัน ๗๑ ปี

อวสานแห่งชีวิต

หลวงพ่อพระราชวรนายก ได้เริ่มอาพาธเป็นโรคเนื้องอกในกระเพาะปัสสาวะ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๙ ได้ทำการผ่าตัดที่โรงพยาบาลศิริราช พักรักษาตัวเป็นเวลา ๔ เดือนเศษ จึงได้หายเป็นปกติ โดยความอุปถัมภ์ของพระยาสัจจาภิรมย์อุดมราชภักดี (สรวง ศรีเพ็ญ) และนายแพทย์สรรค์ ศรีเพ็ญ

ต่อมาหลวงพ่อได้เริ่มอาพาธเป็นโรคความดันโลหิตสูง เมื่อวันที่ ๑๔ กันยายน ๒๕๐๓ ได้ทำการรักษาที่โรงพยาบาลนครนายกอยู่เป็นเวลา ๓ เดือนเศษจึงหายเป็นปกติ

เมื่อวันที่ ๙ เมษายน ๒๕๑๗ หลวงพ่อได้เริ่มอาพาธด้วยโรคชรา เดินไปไหนไม่ไหว คณะศิษย์ได้เชิญนายแพทย์มารักษาที่วัดเป็นลำดับมา จนถึงวันที่ ๒๗ มกราคม ๒๕๑๘ นายแพทย์วิเชียร วิสุทธิศักดิ์ ผู้อำนวยการโรงพยาบาลนครนายก ได้มาเยี่ยมหลวงพ่อที่วัด ได้แนะนำหลวงพ่อไปรักษาที่โรงพยาบาลนครนายก หลวงพ่อจึงยอมไปพักรักษาที่โรงพยาบาล อาการของท่านครั้งนี้มีแต่ทรงกับทรุดเรื่อยมา เพราะความชราของท่าน นายแพทย์ได้พยายามช่วยเหลืออย่างสุดฝีมือ อาการของท่านก็ไม่ดีขึ้นเลย

ในการรักษาพยาบาลหลวงพ่อ ณ โรงพยาบาลนครนายกครั้งนี้ ได้อาศัยความร่วมมือจากนายแพทย์ผู้อำนวยการและนายแพทย์ประจำ ตลอดจนพยาบาลทุกท่านที่ให้ความช่วยเหลือ และมีผู้ปฏิบัติอย่างใกล้ชิดคือ คุณสนั่น ศรีงาม (คุณจิตร์) นอกจากนั้นภิกษุสามเณรได้เปลี่ยนวาระกันไปร่วมปฏิบัติรับใช้ท่านตลอดมาเป็นลำดับ จนถึงกาลอวสานแห่งชีวิตของท่านเมื่อคืนวันที่ ๒๐ กันยายน ๒๕๑๘ เวลา ๒๔.๐๐ น. ศิริรวมอายุ ๙๒ โดยปี พรรษา ๗๑

หลวงพ่อเป็นพระมหาเถระผู้ประกอบด้วย คุณวุฒิ วัยวุฒิ เป็นอุปัชฌาย์อาจารย์ ของศิษยานุศิษย์เป็นอันมาก เป็นผู้ประกอบด้วยเถรกรณธรรมมีเมตตาธรรมและกรุณาธรรมแก่ศิษยานุศิษย์ และสาธุชนทั่วไปเป็นอย่างสูง จนได้รับยกย่องจากบุคคลทั่วไปว่า หลวงพ่อวัดศรีเมืองใจดี มีจริยาวัตรงาม เป็นศรีของบ้านเมือง และพระพุทธศาสนา

การจากไปของหลวงพ่อจึงยังความเศร้าโศกสลดใจให้เกิดแก่ศิษยานุศิษย์และบรรดาญาติโยม ตลอดถึงท่านที่เคารพนับถือเป็นอย่างมากทุกคน ต่างก็ได้ร่วมแสดงน้ำใจขวนขวายบำเพ็ญกุศลอุทิศถวายแด่หลวงพ่อ เพื่อแสดงกตัญญูกตเวทิตาธรรม และความอาลัยรำลึกถึงโดยพร้อมเพรียงกัน

ขออำนาจบุญกุศลพร้อมทั้งกตัญญูกตเวทิตาธรรมที่มวลศิษยานุศิษย์และสาธุชนได้พร้อมใจกันบำเพ็ญแล้ว ด้วยความศรัทธาปสาทะและความเคารพนับถือในองค์หลวงพ่อ จงเป็นพลวปัจจัยอำนวยอิฏฐวิบาก สุขสวัสดิ์แด่หลวงพ่อ สมดังปณิธานปรารถนาของศิษยานุศิษย์ และสาธุชนทุกเมื่อเทอญ.

นมการสิทธิคาถา

แสดงโดย พระครูปิฎกธรรมคุณาภรณ์

เนื่องในวันวิสาขะ

ณ อุโบสถวัดศรีเมือง อำเภอเมืองนครนายก จังหวัดนครนายก

วันพุธที่ ๑๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๘๙

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ฯลฯ โย จกฺขุมา โมหมลาปกฏฺโฐ ฯลฯ โลกสฺส นาถญฺจ วินายกญฺจ ธมฺโมธโชโย ฯลฯ โมหปฺปทาลํ อุปสนฺตทาหํ สทฺธมฺมเสนา สุคตานุโคโย โลกสฺสปาปูปกิเลสเชตา ฯลฯ พุทฺธานุพุทฺธํ สมสีลทิฏฺฐินฺติ ฯ

บัดนี้ พุทธมามกบริษัททั้งคฤหัสถ์บรรพชิต ได้พร้อมกันบำเพ็ญกุศลวิสาขบูชา คือทำการบูชาพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ด้วยมาระลึกถึงว่าวันนี้เป็นอภิลักขิตกาลสมัย ที่พวกเราชาวไทยถือว่าเป็นวันสำคัญในทางพระพุทธศาสนา คือเป็นวันประสูติ ตรัสรู้ และวันปรินิพพาน แห่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้ง ๓ กาลร่วมกัน เป็นวันสำคัญวันแห่งพระศาสนา เป็นวันที่เตือนใจพุทธศาสนิกชนให้ระลึกถึงพระองค์, เจ้าของแห่งพระพุทธศาสนาด้วยความเคารพและความเลื่อมใสระลึกถึงพระคุณ แล้วได้ความเชื่อถือปฏิบัติตามให้เกิดความเจริญในธรรมปฏิบัติ พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้เป็นอุดมสรณะของเราทั้งหลายนั้น ทรงมีพระคุณอย่างล้นพ้นเป็นมหัศจรรย์ ควรแก่ความเคารพเลื่อมใสแห่งวิญญูชน พระองค์แม้อุบัติขึ้นในโลกในสมัย ๒๕๐๐ ปีล่วงมาแล้วในเวลาที่ประชุมชนยังมืดมน หลงงมงายมิได้รู้เท่าทันคติของธรรมดา พระองค์มีพระปัญญาจักษุหยั่งเห็นเหตุการณ์ล่วงสามัญชนในสมัย มิได้หลงงมงายอย่างเขาทั้งหลายอื่น

ทรงชำแรกขึ้นในหมู่ชนที่เป็นเช่นนั้น พระองค์ตรัสรู้ด้วยลำพังพระองค์แล้ว และทรงดำเนินปฏิปทาเป็นอันดี ทรงพ้นไปแล้วทั้งทรงเปลื้องประชุมชนเหล่าเวไนยให้พ้นจากบ่วงมาร ให้ลุถึงความเกษมสำราญ เป็นที่พึ่งและเป็นผู้นำของโลก รวมพระคุณสมบัติลงในพระมหาสมณภาษิตนมการสิทธิคาถาว่า โย จกฺขุมา ฯ ล ฯ แปลว่าท่านพระองค์ใดมีพระปัญญาจักษุขจัดมลทิน คือโมหะเสียแล้ว ได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าโดยลำพังพระองค์เอง เสด็จไปดีแล้ว พ้นไปแล้ว ทรงเปลื้องชุมนุมชน อันเป็นเวไนยจากบ่วงแห่งมาร นำให้ถึงความเกษมสำราญ ท่านพระองค์นั้นเป็นนาถะและนายกของโลก

คำว่าโลกในที่นี้ หมายเอาประชุมชนซึ่งอาศัยอยู่บนพื้นโลก ต่างโดยชาติโดยคณะ โดยอาชีพ และภูมิสถาน ชนเหล่านั้นปราศจากที่พึ่งย่อมว้าเหว่ เพราะต่างฝ่ายต่างจะคิดเบียดเบียนกัน เพื่อแย่งประโยชน์และความสุขของกันและกัน ผู้มีอัธยาศัยอ่อนและกำลังน้อยจักลำบาก เพราะถูกผู้มีอัธยาศัยหยาบและกำลังมากคอยเบียดเบียน เพราะฉะนั้น ในชุมนุมชนตั้งแต่หมู่หนึ่งคณะหนึ่ง จึงมีผู้เป็นนาถะที่พึ่งได้คอยระงับความเดือดร้อนของประชุมชนที่เป็นหมู่เป็นคณะ ตลอดจนประเทศชาติย่อมต้องมีพระมหากษัตราธิราชเป็นนาถะ และรัฐบาลผู้ดำเนินการ ประเทศชาติได้พระมหากษัตริย์ และรัฐบาลเป็นที่พำนัก จึงทรงอยู่ได้ไม่ล้มเสียในระหว่างนี้ฉันใดสัตวโลกมีตัณหา คือความปรารถนาเป็นเหตุอันอารมณ์ในภายนอกมากระทบกางกั้นประทุษร้ายความสุขสบายแห่งจิต ต้องประสบสิ่งที่ไม่ชอบ ต้องพลัดพรากจากสิ่งที่รักใคร่ เป็นต้น เหล่านี้ ล้วนเป็นเหตุนำความทุกข์ให้เกิดแก่จิต ทำให้ประชุมชนคิดแสวงหาที่พึ่งอันเป็นเครื่องป้องกัน เมื่อมาได้พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นนาถะ เป็นที่พึ่ง ทรงสั่งสอนให้เข้าใจในคติของธรรมดา จนหายหลงหายมัวเมาในอารมณ์นั้น ๆ ย่อมได้รับความสุขจิต

เพราะฉะนั้น พระองค์จึงจัดว่าเป็นนาถะผู้เป็นที่พึ่งได้ของโลก อนึ่ง พระ-องค์ทรงสั่งสอนอย่างใด ทรงนำทางในความปฏิบัติอย่างนั้น ถือพระองค์เป็นตัวอย่าง

ได้ด้วยพระพุทธจรรยาอย่างนี้จึงมีคำสรรเสริญว่า พระผู้มีพระภาคนั้นเป็นผู้ตื่นแล้ว ทรงแสดงธรรมเพื่อให้ตื่น พระผู้มีพระภาคนั้นเป็นผู้ฝึกพระองค์แล้ว ทรงแสดงธรรมเพื่อความฝึก พระผู้มีพระภาคนั้นเป็นผู้สงบแล้ว ทรงแสดงธรรมเพื่อความสงบ พระผู้มีพระภาคนั้น เป็นผู้ข้ามพ้นแล้ว ทรงแสดงธรรมเพื่อให้ข้าม พระผู้มีพระภาคนั้นเป็นผู้ดับเย็นแล้ว ทรงแสดงธรรมเพื่อความดับเย็น เพราะเหตุนี้พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงจัดว่าเป็นนายกผู้นำแห่งโลก

สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้านั้น มีพระธรรมคือคำสั่งสอนแห่งพระองค์เป็นประดุจธงชัยนำเหล่าเวไนยให้ถึงความบริสุทธิ์ หลุดจากความทุกข์เข็ญ เป็นที่พำนักแห่งผู้ทรงธรรม เมื่อประพฤติดีแล้วนำให้เกิดสุข ทำความสงบ ทั้งสามารถที่จะทำลายโมหะอันปิดบังปัญญาระงับความเร่าร้อนให้กลับเย็น นี่เป็นพระคุณส่วนพระธรรมรัตน จัดเข้าได้ในนมการสิทธิคาถาว่า ธมฺโมธโช แปลว่า พระธรรมใดเป็นประดุจดังว่าธงชัยแห่งพระศาสดาพระองค์นั้น สำแดงทางแห่งความบริสุทธิ์แก่โลก เป็นคุณอันนำออกจากยุคเข็ญ คุ้มครองผู้ทรงธรรม ประพฤติดีแล้วนำความสุขมาสู่ ทำความสงบเพราะธรรมนั้นทำลายโมหะระงับความเร่าร้อน

โมหะ คือความหลงเป็นประดุจผ้าบังจักษุมิให้แลเห็นวัตถุอันสุขุมละเอียดได้ คนผู้อันโมหะเข้าครอบงำแล้ว ย่อมหลงงมงายในภาวะของตนและของคนอื่น หมกมุ่นอยู่ในอารมณ์เป็นที่ตั้งแห่งความกำหนัดยินดีและความมัวเมา ไม่มีปัญญาหยั่งเห็นคุณโทษประโยชน์มิใช่ประโยชน์อันเป็นไปอยู่แล้ว และถอนตนจากภาวะอันประกอบด้วยโทสะหาประโยชน์มิได้ ตั้งตนไว้ในภาวะอันเป็นคุณเป็นประโยชน์, ด้วยไม่หยั่งรู้คติของธรรมดา พระธรรมคำสั่งสอนแห่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นประดุจดังว่าแว่นขยายที่ส่องให้เห็นของละเอียด นำให้เกิดปัญญาหยั่งเห็นคุณโทษประโยชน์มิใช่ประโยชน์ และตั้งตนไว้ในภาวะอันเป็นคุณเป็นประโยชน์ ถอนตนออกจากภาวะอันประกอบด้วยโทษหาประโยชน์มิได้ มิให้หลงงมงายในคติแห่งธรรมดา เหตุนั้น พระธรรมจึงจัดว่าเป็นเครื่องทำลายโมหะ

อนึ่ง บุคคลผู้ไม่ทราบคติของธรรมดา ย่อมเดือดร้อนกระสับกระส่าย เพราะเหตุตัณหา คือความปรารถนาในฐานะที่ไม่ควรได้ควรถึง หรือที่ถึงอยู่แล้ว แต่เสื่อมไปเมื่อมาปฏิบัติธรรม ย่อมดับความร้อนเช่นนั้นได้ ความกระวนกระวายย่อมสงบ เหตุนั้น จึงจัดว่าเป็นเครื่องระงับร้อน พระสงฆ์สาวกร่วมฉันทะกับพระศาสดา ประกาศพระศาสนาดำเนินตามปฏิปทาแห่งพระสุคต เปลื้องปลดเหล่าเวไนยจากทุจริตให้กลับประพฤติดี มีความนิยมยินดีในสันติความสงบครบไตรทวาร และชักนำประชุมชนให้นิยมตาม เปิดเผยธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงแล้วให้ปรากฏ เป็นอนุพุทธผู้ตรัสรู้ตามพระพุทธเจ้า มีจรรยาและความเห็นสม่ำเสมอเป็นอันดี นี้เป็นคุณส่วนพระสังฆรัตน จัดเข้าได้ใน นมการสิทธิคาถา ว่า สทฺธมฺมเสนา ฯ ล ฯ แปลว่า พระสงฆ์หมู่ใดเป็นเสนาประกาศพระสัทธรรมดำเนินตามพระศาสดาผู้เสด็จดีแล้ว (คือร่วมฉันทะในการประกาศพระศาสนา) ผจญเสียซึ่งอุปกิเลสอันลามกของโลก (คือปราบความชั่วลามกของประชุมชนด้วยสอนให้ละเสีย) เป็นผู้สงบเองด้วยประกอบผู้อื่นไว้ในความสงบด้วย ย่อมทำพระธรรมอันพระศาสดาตรัสดีแล้วให้ประชุมชนได้รู้ พระสงฆ์หมู่นั้นเป็นผู้ตรัสรู้ตามพระพุทธเจ้า มีศีล และทิฐิเสมอกัน พระสงฆ์ปฏิบัติชอบตามคำสอนของสมเด็จพระบรมศาสดา ดำเนินปฏิปทาไม่ผิดแผกจากพระสุคตเจ้า เป็นผู้ตรัสรู้ตามด้วยตนแล้วสอนผู้อื่นให้ตรัสรู้ตามด้วย จึงได้นามว่าพุทธานุพุทธ ทั้งประกอบไปด้วยมรรยาทอันดี มีศีลเป็นที่รัก รักษาศีล บริสุทธิ์ เป็นอันดีเสมอกันในเหล่าสหพรหมจารีสงฆ์ มีทิฐิความเห็นอันตรงตามทำนองคลองธรรม ชักนำให้ร่วมสามัคคี มิได้มีความเห็นอันแตกต่างจนเป็นเหตุแก่งแย่ง อันปฏิปทา คือความสม่ำเสมอกันโดยศีลและทิฐินี้ สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสสรรเสริญว่าเป็นสารานิยธรรม เป็นธรรมที่ให้ระลึกถึงกันเป็นที่รักเป็นที่เคารพกัน เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์ เพื่อความไม่วิวาท เพื่อความสามัคคี และเพื่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เพราะคุณข้อนี้ พระสงฆ์จึงชื่อว่าเป็นกำลังอันสำคัญในพระพุทธศาสนา ที่ได้นำพระศาสนธรรมคำสั่งสอนแห่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าให้ถาวรวัฒนาสืบบุรุษยุคมาจนกาลบัดนี้

พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ๓ รัตนนี้ เป็นหลักสำคัญในพระพุทธศาสนา และเกี่ยวเนื่องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันไม่พรากจากกันไปได้ สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็เพราะตรัสรู้ธรรม พระศาสนธรรมคำสั่งสอน พระ-สงฆ์เป็นผู้ทรงไว้ พระสงฆ์เล่าก็เป็นสาวกของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า รัตนทั้ง ๓ นี้บริสุทธิ์อุดมประเสริฐในโลก แต่ที่เป็นสำคัญยิ่งในพระรัตนตรัยนั้น ก็คือองค์พระสัมมา-สัมพุทธเจ้าเพราะเหตุว่า ถ้ามิได้มีพระองค์เสด็จมาสู่โลกนี้แล้ว พระธรรมคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนาก็จะไม่ปรากฏ และจะไม่มีพระสงฆ์สาวกผู้ปฏิบัติตามและสอนผู้อื่นให้ปฏิบัติในธรรมที่ดีอันเป็นเครื่องอบรมใจ พระพุทธเจ้าอุบัติขึ้นในโลกแล้ว ทรงสั่งสอนให้ประชาชนรู้จักบาป บุญ คุณโทษ ทรงชี้หนทางอันดีงามให้ดำเนินจนเป็นมรดกตกมาถึงเราทั้งหลาย นี้เป็นข้อสำคัญที่ต้องนับว่า พระพุทธเจ้าทรงมีพระคุณแก่เราทั้งหลายหาที่สุดมิได้ พุทธศาสนิกบริษัทได้กระทำสักการะแด่พระรัตนตรัย ในอภิลักขิต-กาลอันสำคัญวันพระศาสนานี้ จัดว่าได้ทำหน้าที่แห่งกตัญญูกตเวทีบุคคล เป็นอันได้สนองพระคุณพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตามสมควรแก่กาลสมัย

ขออานุภาพพระรัตนตรัยจงอภิบาลประชาชนชาวไทย ผู้มีความเลื่อมใสในพระรัตนตรัยเป็นนิจ ให้เจริญด้วยจตุรพิธพร คือ อายุ วรรณะ สุขะ พละ เป็นนิจนิรันดร์ และขอจงป้องกันสรรพภัยพิบัติอุปัทวันตราย มีความประสงค์จำนงหมายในส่วนที่เป็นธรรม จงพลันสัมฤทธิ์ดังประสงค์จงทุกประการ.

คำนำบูชาในวันมาฆปุณณมี

อชฺชายํ, มาฆปุณฺณมี, สมฺปตฺตา, มาฆนกฺขตฺเตน, ปุณฺณจนฺโท, ยุตฺโต, ยตฺถ ตถาคโต, อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ, จาตุรงฺคิเก, สาวกสนฺนิปาเต, โอวาทปาฏิโมกฺขํ, อุทฺทิสิ, ตทาหิ, อฑฺฒเตรสานิ, ภิกฺขุสตานิ, สพฺเพสญฺเญว, ขีณาสวานํ, สพฺเพเต, เอหิภิกฺขุกา, สพฺเพปิ เต, อนามนฺติตาว, ภควโต, สนฺติกํ, อาคตา, เวฬุวเน, กลนฺทกนิวาเป, มาฆปุณฺณมิยํ, วฑฺฒมาน, กจฺฉายาย, ตสฺมึ, สนฺนิปาเต, ภควา, วิสุทฺธุโปสถํ, อกาสิ, โอวาทปาฏิโมกฺขํ, อุทฺทิสิ, อยํ อมฺหากํ, ภควโต, เอโกเยว, สาวกสนฺนิปาโต, อโหสิ, จาตุรงฺคิโก, อฑฺฒเตรสานิ, ภิกฺขุสตานิ, สพฺเพสญฺเญว, ขีณาสวานํ, มยนฺทานิ, อิมํ มาฆปุณฺณมึ, นกฺขตฺตสมยํ ตกฺกาลสทิสํ, สมฺปตฺตา, สุจิรปรินิพฺพุตมฺปิ, ตํ ภควนฺตํ, อนุสฺสรมานา, อิมสฺมึ, ตสฺส ภควโต, สกฺขิภูเต, เจติเย, ยถารหํ, อาโรปิเตหิ, อิเมหิ, ทีปธูป, ปุปฺผาทิ, สกฺกาเรหิ, ตํ ภควนฺตํ, ตานิ จ, อฑฺฒเตรสานิ, ภิกฺขุสตานิ, อภิปูชยาม, สาธุ โน ภนฺเต, ภควา, สสาวกสงฺโฆ, สุจิรปรินิพฺพุโตปิ, กรุณาทีหิ, คุเณหิ, ธรมาโน, อิเม สกฺกาเร, ทุคฺคต, ปณฺณาการภูเต, ปฏิคฺคณฺหาตุ, อมฺหากํ ทีฆรตฺตํ, หิตาย สุขาย.

(คำแปล)

ณ วันนี้, เป็นวันพระจันทร์เพ็ญเต็มดวง, ประกอบด้วยฤกษ์มาฆะ, มาถึงด้วยดี, ณ วันนี้แล้ว, ในวันใดเล่า, พระตถาคต, อรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า, ได้ทรงแสดงโอวาทปาฏิโมกข์, ในท่ามกลางพระภิกษุสงฆ์, ๑,๒๕๐ องค์ ล้วนแต่พระขีณาสพ, ล้วนได้เป็นเอหิภิกษุ, ปฏิสัมภิทาญาณ, อยู่ในทิศต่าง ๆ, ไม่มีใครนิมนต์นัดหมาย, ได้มาประชุมพร้อมกัน, ในสำนักพระผู้มีพระภาคเจ้า, ที่เวฬุวนาราม, กลันทกนิวาป-

สถาน, เวลาตะวันบ่าย, ในมาฆปุณณมี, พระองค์ได้ทรงทำวิสุทธิอุโบสถ, ทรงแสดงโอวาทปาฏิโมกข์, สามพระคาถากึ่ง, ณ ที่ประชุมพระอรหันต์, ๑,๒๕๐ องค์นั้น, อนึ่งสาวกสันนิบาต, ของพระผู้มีพระภาคเจ้า, แห่งเราทั้งหลาย, ๑,๒๕๐ องค์, ล้วนแต่พระขีณาสพ, ล้วนเป็นเอหิภิกษุ, อุปสมบท, มาประชุมกัน, พร้อมด้วยองค์สี่ประการ, ได้มีคราวเดียวเท่านั้น, บัดนี้ข้าพเจ้าทั้งหลาย, ได้มีชีวิตมาถึง, วันมาฆปุณณมีนี้, ซึ่งคล้ายกับ, วันสาวกสันนิบาตนั้น, ข้าพเจ้าระลึกถึง, พระผู้มีพระภาคเจ้านั้น, แม้เสด็จปรินิพพานนานแล้ว, เคารพบูชาพระองค์, กับทั้งพระอรหันต์ ๑,๒๕๐ องค์นั้น, ด้วยเครื่องสักการบูชา, มีเทียนธูปดอกไม้เหล่านี้เป็นต้น, ขอพระผู้มีพระภาคเจ้า, กับทั้งสาวกสงฆ์, พระอรหันต์, ๑,๒๕๐ องค์, แม้ปรินิพพานนานแล้ว, ซึ่งยังดำรงอยู่, โดยพระคุณทั้งหลาย, มีพระกรุณาคุณเป็นต้น, จงทรงรับ, เครื่องสักการบรรณาการเหล่านี้, ของข้าพเจ้าคนยากทั้งหลาย, เพื่อประโยชน์, แลความสุข, แก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย, สิ้นกาลนาน เทอญ.

คำนำบูชาในวันถวายพระเพลิง

อชฺชายํ, วิสาขปุณฺณมิโต ปรํ, อฏฺฐมึ, สมฺปตฺตา, ยาทิเส, สุนิพฺพุตสฺส, ภควโต, อรหโต, สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส, สรีรชฺฌาปน, กาลภูโต, อโหสิ, สทฺเธหิ, สพฺพคนฺธานํ, กตจิตกา, ปาฏิเหรํ, ทสฺสยนฺติ, สยเมว, อปชฺชลิ, ตสฺส ภควโต, สุนิพฺพุตสฺส, อรหโต, สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส, อนฺติมํ, เทหภูตํ, ทวตฺตึส, ปวร, มหาปุริส, ลกฺขณ, ปฏิมณฺฑิตํ, ธาตุภูเตน, เตเชน. อชฺฌายิตฺถ, ตาทิโสว, อภิลกฺขิโต, มยนฺทานิ, ตสฺส ภควโต, อิมํ, สรีรชฺฌาปน, กาลภูตํ, พุทฺธานุสฺสรณารหํ, อนุกาเลน, สมฺปตฺตา, สุจิรปรินิพฺพุตมฺปิ, ตํ ภควนฺตํ, อนุสฺสรมานา, อิมสฺมึ, ตสฺส ภควโต, สกฺขิภูเต, เจติเย, ยถารหํ, อาโรปิเตหิ, อิเมหิ, ทีปธูป, ปุปฺผาทิ, สกฺกาเรหิ, ตํ ภควนฺตํ, อภิปูชยาม, สาธุ โน ภนฺเต, ภควา, สุจิรปรินิพฺพุโตปิ, กรุณาทีหิ, คุเณหิ, ธรมาโน, อิเม, สกฺกาเร, ทุคฺคต, ปณฺณาการภูเต, ปฏิคฺคณฺหาตุ, อมฺหากํ, ทีฆรตฺตํ, หิตาย สุขาย.

(คำแปล)

ดิถีที่ ๘, เบื้องหน้า, แต่วันวิสาขปุณณมี, มาถึงด้วยดีวันนี้แล้ว, ในวันเช่นใดเล่า, เป็นวันถวายพระเพลิง, พระสรีระ, แห่งพระผู้มีพระภาคเจ้า, ได้มีแล้ว, จิตกาธาร, แห่งพระผู้มีพระภาค, อันกษัตริย์, มัลลราชทั้งหลาย, ทรงพระศรัทธาบูชาแล้ว, ล้วนด้วยเครื่องหอม, สำแดงปาฏิหาริย์, เปลวเพลิง, ได้รุ่งเรืองขึ้นแล้วเอง, ถวายพระเพลิง, พระสรีระ, พระกายที่สุด, ประดับด้วย, มหาปุริสลักษณะ, อันประเสริฐ, ๓๒ ประการ, แห่งพระผู้มีพระภาคเจ้า, เสด็จปรินิพพานแล้ว, ด้วยอาการอันดี, พระองค์นั้น, วันเช่นนี้แล, กำหนดว่า, เป็นวันเจริญยิ่ง, มาถึงด้วยดีแล้ว, ข้าพเจ้าทั้งหลาย, มาถึงกาล, ซึ่งคล้ายกัน, กับวันเช่นนั้น, ควรระลึกถึง, พระพุทธคุณเป็น

อารมณ์, มาระลึกถึง, พระผู้มีพระภาคเจ้านั้น, แม้เสด็จปรินิพพานนานแล้ว, ข้าพเจ้าทั้งหลาย, เคารพบูชาพระองค์, ด้วยเครื่องสักการะ, มีเทียนธูปดอกไม้, เหล่านี้เป็นต้น, ขอพระผู้มีพระภาคเจ้านั้น, แม้เสด็จปรินิพพานนานแล้ว, ซึ่งยังดำรงอยู่, โดยพระคุณทั้งหลาย, มีพระกรุณาคุณเป็นต้น, จงทรงรับ, เครื่องสักการบรรณาการเหล่านี้, ของข้าพเจ้าคนยากทั้งหลาย, เพื่อประโยชน์, แลความสุข, แก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย, สิ้นกาลนาน เทอญ.

คำนำบูชาในวันวิสาขปุณณมี

อชฺชายํ, วิสาขปุณฺณมี, สมฺปตฺตา, วิสาขนกฺขตฺเตน, ปุณฺณจนฺโท, ยุตฺโต, ยตฺถ ตถาคโต, อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ, วิสาขปุณฺณมิยํ, ชาโต, อนฺ-ติมชาติยา, ปตฺโต จ, อภิสมฺโพธึ, อโถปิ, ปรินิพฺพุโต, โลเก ชาโต จ, กรุณาเวคโจทิโต, เทวานญฺเจว, มนุสฺสานญฺจ, อเนเกสมเนกธา, ทิฏฺฐธมฺม, สมฺปราย, ปรมตฺถ, ปเภทโต, ติวิธตฺเถ, อสาเธสิ, ธมฺเมน, วินเยน จ, สทฺธมฺมํ, ติวิธํ, โลเก, สมฺมเทว, ปวตฺตยิ, มยนฺทานิ, อิมํ, วิสาขปุณฺณมึ, นกฺขตฺตสมยํ, ตกฺกาลสทิสํ, สมฺปตฺตา, สุจิรปรินิพฺพุตมฺปิ, ตํ ภควนฺตํ, อนุสฺสร-มานา, อิมสฺมึ, ตสฺส ภควโต, สกฺขิภูเต, เจติเย, ยถารหํ, อาโรปิเตหิ, อิเมหิ, ทีปธูป, ปุปฺผาทิ, สกฺกาเรหิ, ตํ ภควนฺตํ, สธมฺมํ, สสงฺฆํ, อภิปูชยาม, สาธุ โน ภนฺเต, ภควา, สุจิรปรินิพฺพุโตปิ, กรุณาทีหิ, คุเณหิ, ธรมาโน, อิเม สกฺกาเร, ทุคฺคต, ปณฺณาการภูเต, ปฏิคฺคณฺหาตุ, อมฺหากํ, ทีฆรตฺตํ, หิตาย สุขาย.

(คำแปล)

วันเพ็ญฤกษ์วิสาขะ, มาถึงด้วยดี, ณ วันนี้แล้ว, พระจันทร์เพ็ญเต็มดวง, ประกอบ, ด้วยฤกษ์วิสาขะแล้ว, ในวันใดเล่า, พระตถาคต, อรหันตสัมสัมพุทธเจ้า, ได้บังเกิดขึ้นแล้ว, ในศากยะตระกูล, โคตมวงศ์, ในมัชฌิมประเทศ, ซึ่งเป็นที่อยู่, ของชนชาวอริยกะทั้งหลาย, พระองค์นั้น, เป็นสุขุมาลชาติ, ตั้งอยู่ในความเป็นสุขอย่างยิ่ง, ควรจะพรรณนา, โดยอเนกประการ, พระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น, มีมงคลสมัย, อันพิเศษ, ซึ่งบูรพาจารย์, หากนิยมกำหนดไว้, ว่าพระองค์ประสูติแลตรัสรู้, แลเสด็จดับขันธปรินิพพาน, สามสมัยกาลนี้, ในวันวิสาขปุณณมี, ดิถีเพ็ญ, พระจันทร์, เสวยวิสาขนักขัตตฤกษ์, เป็นมหามงคลกาล, อันพิเศษ, พระองค์บังเกิดขึ้นแล้ว, ใน

โลก, เป็นพระศาสดาสั่งสอนสัตว์, ให้ปฏิบัติ, ในหนทางแห่งความสุข, แลประโยชน์, อันกำลังแห่งพระกรุณา, หากตักเตือน, ให้ทรงสั่งสอน, ประโยชน์ทั้ง ๓, คือประโยชน์ชาตินี้, แลประโยชน์ชาติหน้า, แลประโยชน์อย่างยิ่ง, คือพระนิพพาน, ให้สำเร็จ, แก่เทพดา แลมนุษย์, เป็นอันมาก, ด้วยเทศนาวิธีต่าง ๆ, ผ่อนผันตามจริต, แลอัธยาศัย, แห่งสัตว์นั้น ๆ, ทรงแสดงธรรม, แลทรงบัญญัติวินัย, ให้สัทธรรมทั้ง ๓ ประการ, คือพระปริยัติสัทธรรม, แลปฏิบัติสัทธรรม, แลปฏิเวธสัทธรรม, เป็นไปในโลก, โดยชอบแล้ว, พระองค์เสด็จดับขันธปรินิพพานแล้ว, ข้าพเจ้าทั้งหลาย, มาถึงวันวิสาขปุณณมีนี้, ซึ่งคล้ายกัน, กับวันประสูติ, แลตรัสรู้, แลเสด็จดับขันธปรินิพพาน, แห่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น, ข้าพเจ้าทั้งหลาย, ระลึกถึงพระผู้มีพระภาคนั้น, แม้เสด็จปรินิพพานนานแล้ว, เคารพบูชาพระองค์, กับพระธรรมแลพระสงฆ์, ด้วยเครื่องสักการะ, มีเทียนธูปดอกไม้เหล่านี้เป็นต้น, ขอพระองค์ซึ่งยังดำรงอยู่, โดยพระคุณทั้งหลาย, มีพระกรุณาเป็นต้น, จงทรงรับสักการบรรณาการเหล่านี้, ของข้าพเจ้าคนยากทั้งหลาย, เพื่อประโยชน์ เพื่อความสุข, แก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย, สิ้นกาลนาน เทอญ,

---

บทบาลีสำหรับสวดทำนองสรภัญญะ ในวันวิสาขบูชา

สุภมตฺถุ

อาโรคฺยมตฺถุ

พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า ฯ

(ภาค ๑)

วิสาขปุณฺณมายํ โย ชาโต อนฺติมชาติยา
ปตฺโต จ อภิสมฺโพธึ อโถปิ ปรินิพฺพุโต
โลเก อนุตฺตโร สตฺถา ทยาญาณณฺณวาสโย
นายโก โมกฺขมคฺคสฺมึ ติวิธตฺถูปเทสโก
มหาการุณิกํ พุทฺธํ มยนฺตํ สรณํ คตา
อามิเสหิ จ ปูเชนฺตา ธมฺเม จ ปฏิปตฺติยา
อิมนฺทานิ สุนกฺขตฺตํ อภิมงฺคลสมฺมตํ
วิสาโขฬุกยุตฺเตน ปุณฺณจนฺเทน ลกฺขิตํ
สมฺปตฺตา อนุกาเลน พุทฺธานุสฺสรณารหํ
ชาติสมฺโพธินิพฺพาน- กาลภูตํ สยมฺภุโน
ตํ สมฺมานุสฺสรมานา สุจิรํ นิพฺพุตามฺปิ
ปสนฺนาการํ กโรนฺตา สกฺกาเร อภิสชฺชิย
ทณฺฑทีเป ทีปฆเร มาลาวิกติอาทโย
ตสฺเสว ปูชนตฺถาย ยถาสตฺติ ยถาพลํ
สมาหริตฺวา เอกตฺถ ชปยิมฺหา ยถารหํ

นรานรานํ สพฺเพสํ สทฺธมฺเม สมฺปสีทตํ
ธมฺมสฺสวนํ กริสฺสาม สมฺพุทฺธคุณทีปนํ
พุทฺธสฺโพธิตาทีนํ ทีปนตฺถํ มเหสิโน
ปสนฺนาว มยํ สพฺเพ สทฺทหาม สุโพธิตํ
สกฺกจฺจนฺตํ นมสฺสาม สมฺพุทฺธํ โคตมวฺหยํ
อิเมหิ จ สกฺกาเรหิ ชขีเตหิ ตหึ ตหึ
ตสฺสสฺมึ เจติยฏฺฐาเน อภิปูเชม สาธุกํ
สาธุ โน ภนฺเต ภควา สุจิรํ ปรินิพฺพุโต
ธรนฺโต โพธิยา สกฺขิ– ภูตานนฺตคุเณน โส
ปวตฺติตฺวา นิรุทฺเธน อนนฺตารมฺมเณนปิ
ปจฺฉิมาชนตาภูต– สตฺตานุกมฺปมานสา
อนุกมฺปํ อุปาทาย ชานนฺโตวาภิวาทนํ
ปฏิคฺคณฺหาตุ สกฺกาเร สุสชฺชิเต ตถา ตถา
ทีฆรตฺตมฺปิ อมฺหากํ หิตาย จ สุขาย จ
อปายปฺปริหานาย อายานญฺจาภิวุฑฺฒิยา.

(ภาค ๒)

อิมมฺหิ จ วิหารสฺมึ ปฏิมาเจติยาทิสุ
เย เทวาสุรคนฺธพฺพ– ยกฺขนาคา นิวาสิโน
ตสฺมึ ภควติ ปสนฺนา ปฏิมารกฺขกาทิกา
สพฺเพปิ เต สมาคนฺตฺวา สุณนฺตุ ภาสิตํ อิมํ
สพฺโพ จายํ ภิกฺขุสงฺโฆ วินเย ปฏิปตฺติยา

ปราธึสทฺธมฺมกาโม ปเรสญฺจ หิเตสโก
ตเมตารหนฺตํ สมฺมา– สมฺพุทฺธํ อคฺคปุคฺคลํ
วนฺทิตฺวา จ ปูเชตฺวา จ ลทฺธา ปุญฺญมหณฺณวํ
เทวาสุราทิภูตานํ ปตฺติทานํ กโรติ โว
ยญฺจญฺญํ ภิกฺขุสงฺเฆน ธมฺมยุตฺติกวาทินา
จตุนฺนํ สงฺฆกมฺมานํ สกฺกจฺจกรเณนปิ
ลาภํ ยสํ อคเณตฺวา ธมฺมานุวตฺตเนนปิ
สีลานํ ปูรเณนาปิ ยถาสตฺติ ยถาพลํ
ธุตงฺคานญฺจ เกสญฺจิ วตฺตานํ รกฺขเณนปิ
อินฺทฺริยานํ ทมเนน สญฺญเมน ยถาพลํ
ปญฺญาย ภาวนาโยค– วายามกรเณนปิ
อโถปิ พุทฺธวจน– สทฺธมฺมปริยตฺติยา
สพฺพญฺญุโนปเทสาย อชฺเฌนาชฺฌาปเนนปิ
ปาจฏฺฐธารณสชฺฌาย อตฺถพฺพิจารเณนปิ
ปเรสํ อตฺถกามานํ ติวิธํ สุขมิจฺฉตํ
ยถานุรูปํ ธมฺมสฺส เทสนาจิกฺขนาหิปิ
นิพทฺธํ พุทฺธเจตฺยสฺส ปูชาทิกรเณนปิ
ธมฺมสฺสวนทิวเสสุ เทสนาสวเนหิปิ
สมาธิญาณสาเธยฺยสุ กมฺมฏฺฐาเนสุ เกสุจิ
อปุญฺญานํ ปหานาย ปุญฺญานญฺจาภิวฑฺฒิยา
อาโยคมนสิการ– วายามภาวนาหิปิ
อโถ สพฺรหฺมจารีนํ ตํ ตํ ปจฺจยมิจฺฉตํ
ยถาลทฺธปจฺจเยหิ ปจฺจยานุคฺคเหนปิ

มิจฺฉาคาหคหเนสุ ชฏิเตสุ ตถา ตถา
มุยฺหนฺเตสุ มนุสฺเสสุ คณฺหนฺเตสุ อเนกธา
ญาณฺกฺกาย ปโชเตตฺวา ปหาย คหนญฺชสํ
พุทฺธเทสิตมคฺเคน สยํ คนฺตฺวา ยถาพลํ
อญฺญเปตฺถ นิโยเชตฺวา สทฺธมฺมทีปเนนปิ
อิจฺเจวรูปกมฺเมหิ ปวุตฺตํ สุผลาหรํ
ปุญฺญพีชํ ปรมตฺถ— สุขูปนิสฺสยีกตํ
ตสฺมิมฺปิ ปุญฺญพีชมฺหิ อเนกาการสญฺจิเต
ภูมิรุกฺขนภาทีสุ สพฺพตฺถาปาธิวาสตํ
นรานรานํ สพฺเพสํ ปตฺติ ทิยฺยติ สพฺพทา
สาธุ เทวาทโย ภูตา ปฏิมารกฺขกาทิกา
สพฺพํ ทินฺนมิมํ ปตฺตึ มนฺตฺวา สามํ กตามิว
สกฺกจฺจมนุโมทนฺตุ ปุญฺญสมฺปตฺติสิทฺธิยา
ตาย เตสํ สมิชฺฌนฺตุ สมฺปตฺติโย ยถิจฺฉิตา
เทวาทโย จ ลทฺธาน อมฺหํ ปตฺตานุโมทนํ
ปตฺติทายกภูเตสุ อมฺเหสุ เมตฺตจิตฺตตํ
กโรนฺตุ อตฺถกามาว อุปตฺถมฺเภนฺตุ สาสนํ
สํวิทหนฺตุ อารกฺขํ อมฺหากํ ธมฺมกามินํ
อหิตานิ อปเนนฺตุ หิตานิ อุปเนนฺตุ โน
ยถานุภาวํ สาเธนฺตุ สพฺพา กุสลปตฺถนา
อมฺหากํปิ จ สพฺเพสํ ธมฺเมน ปฏิปชฺชตํ
ยา จ เทวมนุสฺสนํ สตฺตกาลวิปตฺติยํ
พาลตาทีหิ อุปฺปนฺนา วิปนฺนตา ตถา ตถา

ตํ สพฺพมฺปิ นิวาเรตฺวา สมฺปตฺตึ สาธยนฺตุ โว
อโถ ปจฺจตฺถิกา สพฺเพ สาสนสฺสตฺตโนปิ จ
อนตฺถกรโณกาสํ มา ลภึสุ กทาจิปิ
สาสนํ พุทฺธเสฏฺฐสฺส จิรํ ทิปฺปตุ ตาทิโน
สมฺมาปโยคยุตฺเตสุ อมฺหาทิเสสุ มานุสา
เทวาวิคฺคหิตา หุตฺวา ปสนฺนา โหนฺตุ สาสเน.

(ภาค ๓)

สุเขตฺตาติสยีภูเต อุตฺตเม รตนตฺตเย
ปวุตฺตํ ปุญฺญพีชํ ยํ ปูชาภิวฑฺฒนาทิหิ
ตํ โน สาธารณํ ปุญฺญ— พีชํ ปวุตฺตเมกโต
อุปตฺถมฺเภตุ ราชานํ สามานํ รฏฺฐวฑฺฒนํ
โย โน อนตฺถกามานํ อนตฺถวารเณน จ
ปจฺจยานุปฺปทาเนน สมฺมาเนน ตถา ตถา
อนุคฺคหปคฺคเหหิ อสฺมากํ อุปตฺถมฺภโก
ยํ นิสฺสาย มยํ สพฺเพ อโรคา นิรุปทฺทวา
สพฺพารีหิ อปฺปสยฺหา ปฏิปชฺชาม สาสนํ
จิรํ ธรตุ โส ราชา อโรโค นิรุปทฺทโว
ธมฺเมเนว ปติฏฺฐาตุ ปาปเกหิ อวณฺจิโย
สพฺพนฺตรายโมกฺขาย เทวา รกฺขนฺตุ นํ สทา.

(ภาค ๔)

เตเนว ปุญฺเญน ทิฏฺฐ— ธมฺมเวทนิเยน จ
สุเขตฺเต สมฺปสิทฺเธน อสยฺเหนญฺญกมฺมุนา
อยเมว ภิกฺขุสงฺโฆ โรคุปทฺทววชฺชิโต
วุฑฺฒึ วิรุฬฺหึ เวปุลฺลํ ปปฺโปตุ พุทฺธสาสเน
ปจฺจยูปตฺถมฺภเกหิ อเวกลฺโล อนากุโล
สมคฺโค สมฺโมทมาโน สีลาลงฺการภูสิโต
สมาธิญาณสํยุตฺโต สทา โหตุ อสํหิโร
สมฺปาเทตุ อปฺปมตฺโต สทฺธมฺมํ ติวิธํ วรํ
อโนลีโน อนุกฺกณฺโฐ อาราเธตุ อนุกฺกมา
สทฺธมฺมํ ปฏิเวธากฺขฺยํ โย โลกุตฺตรสญฺญิโต
ตทูปการภูเตสุ โกสลฺเลสุ ตถา ตถา
มูลภาสากถาทีสุ สมฺปาปุณาตุ ปาฏวํ
สทฺธมฺมสฺสุปฆาฏาย มา ลภนฺตุ วิปกฺขิกา
โอตารมถวา กิญฺจิ อหิตํ อุปเนตเว
อเปกฺขนฺตา อหิตมฺปิ อุปเนนฺตุ หิตํ หิตํ
โทสาโรเปตุกามานํ ลเภ ธมฺเมน นิคฺคหํ
ปโหตุธมฺมกามานํ เนตุํ พุทฺธสฺส สาสเน
เยปิสฺส ปาปกา ธมฺมา สทฺธมฺมสฺสนฺตรายิกา
อวิชฺชาตณฺหาสมฺภูตา ราคโทสปภูตโย
สพฺเพปิ เต อนุปฺปนฺนา มา จุปฺปชฺชนฺตุ กสฺสจิ
อุปฺปนฺนา จ ปหียฺยนฺตุ โยนิโส ปฏิปตฺติยา

ยํ ยญฺจ สงฺฆิกาวาสํ
อชฺฌาวสติ ปาลยํ
ปฏิมาเจติยาทีนิ
สทฺธมฺมญฺจ ปวตฺตยํ
โส โส ภิกฺขูนมาวาโส
สพฺพทา โหตุ ปูชิโต
อพฺโพกิณฺโณ อลชฺชีหิ
อิทฺโธ ผิโต นิรพฺพุโท
มา จ โหตุ วิปกฺเขหิ
คหณีโย กทาจิปิ
ยา จาสา หิตกมฺเมสุ
ปเรสมตฺตโนปิ จ
อุปฺปนฺนา ภิกฺขุสงฺฆสฺส
ตทูปกรเณสุ จ
ขิปฺปํ สพฺพา กุสลาสา
สิชฺฌเตฺวว อนีติยา.

(ภาค ๕)

เตน สิทฺเธนุปปชฺช-
เวทนีเยน กมฺมุนา
เย เย อิมมฺหิ สงฺฆสฺมึ
ปุญฺญายุขยมาคตา
สพฺเพ อิโต จวิตฺวาน
อายุหนฺตา ปุนพฺภวํ
เย เทวา วา มนุสฺสา วา
ธมฺมิกา ธมฺมวาทิโน
สมฺมาทสฺสนสมฺปนฺนา
สตํ ธมฺมาภิโรจกา
เยสุ วา อยํ สทฺธมฺโม
ตถาคตปฺปเวทิโต
ปริยตฺติปฏิปตฺติ-
วเสน สมฺปวตฺตติ
เตสเมว สหพฺยตํ
อุปปชฺชนฺตุ ตาทิเส
ยตฺถ ปุชฺชพฺภเว จตฺวา
ลภิตฺวา มิตฺตสมฺปทํ
ปูเรยฺยุํ กุสลํ ธมฺมํ
วิวฏฺฏสฺสูปนิสฺสยํ.

(ภาค ๖)

เตเนวาปราปริย– เวทนีเยน กมฺมุนา
ตโตปิ สํสรนฺตา เต ภเวสุ อปราปรํ
นิยตา โพธิสตฺตาว สมฺพุทฺเธน วิยากตา
นาฏฺฐารสปิ อภพฺพ– ฐานานิ อุปปชฺชิสุํ
มา มิจฺฉาทิฏฺฐิกา โหนฺตุ โหนฺตุเยว สุทิฏฺฐิโน
วชฺเชนฺตุ ปาปกมฺมานิ สมฺปาปกานิ ทุคฺคตึ
พาลานํ ปาปการีนํ มา ทิฏฺฐานุคตึ กรุํ
พุทฺเธ ปจฺเจกสมฺพุทฺเธ อถวา พุทฺธสาวเก
โลเก อุปฺปนฺเน อุปฺปนฺเน เสวนฺตุ ธีรปณฺฑิเต
สญฺจินนฺตุ กุสลานิ สํสารมฺหา วิมุตฺติยา
เตสํ สมฺปุณฺณกาลมฺหิ อุปคนฺตฺวาน ภพฺพตํ
สจฺฉิกโรนฺตุ นิพฺพานํ ปปฺโปนฺตุ อาสวกฺขยํ
เตน เตน วิเสเสน ยถิจฺฉิเตน มณฺฑิตา
เอวายํ กุสลา อาสา ภิกฺขุสงฺเฆน ปตฺถิตา
สาทเรน ปณิธาย ปฏิมายปิ สมฺมุขา
อนนฺตรายา สิชฺฌนฺตุ เทวานํ อปิ ถามสา
เทวาภิรกฺขิโต สงฺโฆ สทา ภทฺรานิ ปสฺสตุ

(ภาค ๗)

อิทํ โข สาสนํ สตฺถุ โลเกกุตฺตมตาทิโน
โอปายิกํ สุสีลาทิ– สงฺคหํ อมตาวหํ

ปุพฺพาจริยสีเหหิ อาภตํ ปฏิปาฏิยา
ยาวมฺหากํปิ ปาเปตฺวา ยถากถญฺจิ ติฏฺฐติ
ปุพฺพาจริยสีหา เย เสขา สปฺปฏิสนฺธิกา
อปฺปหีนาลยา ธมฺเม กลฺยาณา วา ปุถุชฺชนา
เทเวสุ นิพฺพตฺติตฺวาน อนุปาเลนฺติ สาสนํ
สมฺมาปฏิปชฺชนฺตานํ อตฺถกามา หิเตสิโน
สพฺเพ เทวาทิภูตา เต ยตฺถกตฺถจิ สณฺฐิตา
อชฺฌสยํ ปชานนฺตุ อมฺหากํ ธมฺมกามินํ
อนุคฺคณฺหนฺตุ อมฺเหปิ ตตฺถ ตตฺถ ยถารหํ.

บาลีสำหรับสวดในวันอัฏฐมี

นมตฺถุ สุคตสฺส.

(ภาค ๑)

วิสาขปุณฺณมายชฺช	ทิวโส โหติ อฏฺฐโม
ยาทิเส นรเทวสฺส	สุนิพฺพุตสฺส ตาทิโน
มลฺเลหิ สพฺพคนฺธานํ	สทฺเธหิ กตจิตกา
ปาฏิเหรํ ทสฺสยนฺตี	สยเมว อปชฺชลิ
ตสฺสนฺติมเทหภูตํ	พตฺตึสวรลกฺขณํ
ธาตุภูเตน เตเชน	อชฺฌายิตฺถ มเหสิโน
ตาทิโสว อยนฺทานิ	สมฺปตฺโต อภิลกฺขิโต
อิมนฺทานิ สุนกฺขตฺตํ	อภิมงฺคลสมฺมตํ
สมฺปตฺตา อนุกาเลน	พุทฺธานุสฺสรณารหํ
สรีรชฺฌาปนกาล–	ภูตํ ตสฺส สยมฺภุโน.

[บาลีสำหรับสวดในวันอัฏฐมีนี้ มีต่างจากบาลีที่ใช้สวดในวันเพ็ญวิสาขะเพียงตอนขึ้นต้น ๑๐ บรรทัดแรกนี้เท่านั้น นอกนั้นเหมือนกันสิ้น เพราะฉะนั้น พึงนำบรรทัดสุดท้ายในหน้านี้ไปต่อกับคำบาลีว่า "ตํ สมฺมานุสฺสรมานา สุจิรํ นิพฺพุตามฺปิ" (ในภาค ๑ หน้า ๔๑) แล้วสวดไปจนจบ และคำบาลีในภาค ๒ ถึงภาค ๗ ก็เหมือนกันทุกภาคจึงควรนำบาลีสำหรับสวดในวันวิสาขปุณฺณมีนั้น มาสวดในวันอัฏฐมีนี้เช่นเดียวกัน.]

พิธีรับกฐินของสงฆ์

ก่อนถึงวันรับกฐิน, มีการนัดประชุมสงฆ์ซ้อมอปโลกน์และสวดญัตติ, จนกว่าจะเรียบร้อย, ถึงวันรับกฐินได้เวลาแล้ว, เข้าประชุมพร้อมกันในพระอุโบสถ, เมื่อทายกกล่าวคำถวายจบ สงฆ์รับว่า "สาธุ" พร้อมกันแล้วก็เริ่มทำการ "อปโลกน์" ต่อไป ผู้อปโลกน์นั่งคุกเข่าประณมมือ.

(คำอปโลกน์องค์ที่ ๑ ว่า)

อิทานิ โข อาวุโส, (ถ้าอ่อนกว่าว่า 'ภนฺเต' แทน 'อาวุโส') อิมํ สปริวารํ กฐินทุสฺสํ สงฺฆสฺส กฐินตฺถารารหกาเลเยว อุปฺปนฺนํ, อีทิเส จ กาเล เอวํ อุปฺปนฺเนน ทุสฺเสน กฐินตฺถาโร, วสฺสํ วุตฺถานํ ภิกฺขูนํ ภควตา อนุญฺญาโต, เยน อากงฺขมานสฺส สงฺฆสฺส. ปญฺจ กปฺปิสฺสนฺติ, อนามนฺตจาโร, อสมาทานจาโร, คณโภชนํ, ยาวทตฺถจีวรํ, โย จ ตตฺถ จีวรุปฺปาโท โส เนสํ ภวิสฺสติ, จตูสุปิ เหมนฺติเกสุ มาเสสุ จีวรกาโล มหนฺติกโต ภวิสฺสติ, อิทานิ ปน สงฺโฆ อากงฺขติ นุ โข กฐินตฺถารํ, อุทาหุ นากงฺขติ.

สงฆ์รับว่า "อากงฺขาม ภนฺเต"

(องค์ที่ ๒ ว่า)

โส โข ปน ภนฺเต กฐินตฺถาโร, ภควตา, ปุคฺคลสฺส อตฺถารวเสเนว อนุญฺญาโต, นาญฺญตฺร ปุคฺคลสฺส อตฺถารา อตฺถตํ โหติ กฐินนฺติ หิ วุตฺตํ ภควตา, น สงฺโฆ วา คโณ วา กฐินํ อตฺถรติ, สงฺฆสฺส จ คณสฺส จ สามคฺคิยา ปุคฺคลสฺเสว อตฺถารา, สงฺฆสฺสปิ คณสฺสปิ ตสฺเสว ปุคฺคลสฺสปิ อตฺถตํ โหติ กฐินํ. อิทานิ กสฺสิมํ กฐินทุสฺสํ ทสฺสาม กฐินํ อตฺถริตุํ, โย ชิณฺณจีวโร วา ทุพฺพลจีวโร วา โย วา ปน อุสฺสหิสฺสติ อชฺเชว จีวรกมฺมํ

นิฏฺฐาเปตฺวา สพฺพวิธานํ อปริหาเปตฺวา กฐินํ อตฺถริตุํ สมตฺโถ ภวิสฺสติ.

สงฆ์พึงนิ่งอยู่

(องค์ที่ ๓ ว่า)

อิธ อมฺเหสุ อายสฺมา (อิตฺถนฺนาโม) สพฺพมหลฺลโก พหุสฺสุโต ธมฺมธโร วินยธโร สพฺรหฺมจารีนํ สนฺทสฺสโก สมาทปโก สมุตฺเตชโก สมฺปหํสโก พหุนฺนํ อาจริโย วา อุปชฺฌาโย วา[๑] หุตฺวา โอวาทโก อนุสาสโก สมตฺโถ จ ตํ ตํ วินยกมฺมํ[๒] อวิโกเปตฺวา กฐินํ อตฺถริตุํ มญฺญามหเมวํ สพฺโพยํ สงฺโฆ อิมํ สปริวารํ กฐินทุสฺสํ อายสฺมโต (อิตฺถนฺนามสฺส) ทาตุกาโม, ตสฺมึ กฐินํ อตฺถรนฺเต สพฺโพยํ สงฺโฆ สมฺมเทว อนุโมทิสฺสติ อายสฺมโต (อิตฺถนฺนามสฺเสว) อิมํ สปริวารํ กฐินทุสฺสํ ทาตุํ, รุจฺจติ วา โน วา สพฺพสฺสิมสฺส สงฺฆสฺส.

สงฆ์รับว่า "รุจฺจติ ภนฺเต"

(องค์ที่ ๔ ว่า)

ยทิ อายสฺมโต (อิตฺถนฺนามสฺส) อิมํ สปริวารํ กฐินทุสฺสํ ทาตุํ. สพฺพสฺสิมสฺส สงฺฆสฺส รุจฺจติ. สาธุ ภนฺเต สงฺโฆ, อิมํ กฐินทุสฺสปริวารภูตํ ติจีวรํ วสฺสาวาสิกฏฺฐิติกาย อคาเหตฺวา, อายสฺมโต (อิตฺถนฺนามสฺเสว) อิมินา อปโลกเนน ททาตุ, กฐินทุสฺสํ ปน อปโลกเนน ทิยฺยมานมฺปิ น รูหติ; ตสฺมา ตํ อิทานิ ญตฺติทุติเยน กมฺเมน อกุปฺเปน ฐานารเหน อายสฺมโต (อิตฺถนฺนามสฺส) เทมาติ กมฺมสนฺนิฏฺฐานํ กโรตุ.

สงฆ์รับว่า "สาธุ ภนฺเต"

เมื่ออปโลกน์จบแล้วผู้ครองกฐินกับพระคู่สวด พร้อมกันกราบพระ ๓ หน แล้ว นั่งคุกเข่าประณมมือ เริ่มสวดญัตติดังนี้ :—

คำญัตติ (สวดกฐิน)

๑. นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส นโม ตสฺส.

๒. ภควโต อรหโต สมฺมา สมฺพุทฺธสฺส.

๓. นโม ตสฺส ภควโต.

๔. อรหโต สมฺมา.

๕. สมฺพุทฺธสฺส.

สุณาตุ เม ภนฺเต สงฺโฆ, อิทํ สงฺฆสฺส กฐินทุสฺสํ อุปฺปนฺนํ, ยทิ สงฺฆสฺส ปตฺตกลฺลํ, สงฺโฆ อิมํ กฐินทุสฺสํ. อายสฺมโต (อิตฺถนฺนามสฺส) ทเทยฺย. กฐินํ อตฺถริตุํ, เอสา ญตฺติ.

สุณาตุ เม ภนฺเต สงฺโฆ, อิทํ สงฺฆสฺส กฐินทุสฺสํ อุปฺปนฺนํ, สงฺโฆ อิมํ กฐินทุสฺสํ, อายสฺมโต (อิตฺถนฺนามสฺส) เทติ กฐินํ อตฺถริตุํ, ยสฺสายสฺมโต ขมติ. อิมสฺส กฐินทุสฺสสฺส, อายสฺมโต (อิตฺถนฺนามสฺส) ทานํ กฐินํ อตฺถริตุํ. โส ตุณฺหสฺส, ยสฺส นกฺขมติ, โส ภาเสยฺย.

ทินฺนํ อิทํ สงฺเฆน กฐินทุสฺสํ, อายสฺมโต (อิตฺถนฺนามสฺส) กฐินํ อตฺถริตุํ. ขมติ สงฺฆสฺส. ตสฺมา ตุณฺหี, เอวเมตํ ธารยามิ.

สวดญัตติจบแล้ว คู่สวดประเคนผ้าขาวให้ผู้ครองกฐิน ต่อจากนี้ ทายกเข้าประเคนไทยธรรมแก่พระสงฆ์เสร็จแล้วเตรียมกรวดน้ำ พระสงฆ์จับพัดอนุโมทนาดังนี้ :—

๑. ยถา สพฺพี. (รับสังโยค)

๒. อคฺคิ หุตฺตํ (ประธานสงฆ์ว่ารูปเดียว)

๓. กาเล ททนฺติ. (รับมคธ)

๔. ภวตุ สพฺพมงฺคลํ. (รับมคธ)

ถ้ากฐินพระราชทาน อนุโมทนาดังนี้ :—

๑. ยถา สพฺพี. (รับสังโยค)

๒. อคฺคิ หุตฺตํ. ฯลฯ ทายกา ปุญฺญกามิโน (ประธานสงฆ์ว่ารูปเดียว)

๓. กาเล ททนฺติ. (รับมคธ)

๔. อติเรก วสฺสสตํ. (ประธานสงฆ์ว่ารูปเดียว)

๕. ภวตุ สพฺพมงฺคลํ (รับสังโยค)

ถ้ามีกรณีย์จำเป็น ทรงถวายผ้าพระกฐินแล้ว ถวายบริวารพระกฐินติดต่อกันไป ไม่ต้องรอพระสงฆ์อปโลกน์และสวดญัตติ พระสงฆ์รับเสร็จแล้วก็ถวายอนุโมทนา เมื่อเสด็จกลับแล้ว พระสงฆ์จึงทำพิธีอปโลกน์ สวดญัตติเป็นต้นต่อไป.

คำถวายอติเรก๑

ถวายเฉพาะพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในพระราชพิธีทั้งที่เสด็จประทับและพระราชทานให้ผู้อื่นแทนพระองค์.

อติเรก วสฺสสตํ ชีวตุ
อติเรก วสฺสสตํ ชีวตุ
อติเรก วสฺสสตํ ชีวตุ
ทีฆายุโก โหตุ อโรโค โหตุ
ทีฆายุโก โหตุ อโรโค โหตุ
สุขิโต โหตุ ปรมินฺทมหาราชา

สิทฺธิกิจฺจํ สิทฺธิกมฺมํ สิทฺธิลาโภ ชโย นิจฺจํ ปรมินฺทมหาราชวรสฺส ภวตุ สพฺพทา.

ขอถวายพระพร

๑. แถลงการณ์คณะสงฆ์เล่ม ๔๐ ภาค ๕ เดือนพฤษภาคม ๒๔๙๔ หน้า ๓๓๙.

คำถวายอติเรก

ในพระราชพิธีที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จประทับพร้อมด้วยพระนางเจ้าพระบรมราชินี.

อติเรก วสฺสสตํ ชีวตุ
อติเรก วสฺสสตํ ชีวตุ
อติเรก วสฺสสตํ ชีวตุ
ทีฆายุโก โหตุ อโรโค โหตุ
ทีฆายุโย โหตุ อโรโค โหตุ
สุขิโต โหตุ ปรมินฺทมหาราชา สราชินี

สิทฺธิกิจฺจํ สิทฺธิกมฺมํ สิทฺธิลาโภ ชโย นิจฺจํ ปรมินฺทมหาราชวรสฺส ราชินิยา สห ภวตุ สพฺพทา.

ขอถวายพระพร.

คำถวายอติเรก

ถวายเฉพาะสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีในพระราชพิธีที่เสด็จประทับแต่พระองค์เดียว.

อติเรก วสฺสสตํ ชีวตุ
อติเรก วสฺสสตํ ชีวตุ
อติเรก วสฺสสตํ ชีวตุ
ทีฆายุกา โหตุ อโรคา โหตุ
ทีฆายุกา โหตุ อโรคา โหตุ

สุขิตา โหตุ สิริกิตฺติปรมราชินี[๑]

สิทฺธิกิจฺจํ สิทฺธิกมฺมํ สิทฺธิลาโภ ยโส นิจฺจํ สิริกิตฺติปรมราชินิยา[๒] ภวตุ สพฺพทา.

ขอถวายพระพร.

---

๑. ถ้าถวายสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี เปลี่ยนเป็น "รมฺเภยฺยวณฺเณนี ปรมราชินี"

๒. เปลี่ยนเป็น "รมฺเภยฺยวณฺเณนิปรมราชินิยา"

บทสวดมนต์แปล

สำหรับเปลี่ยนสวดต่อทำวัตรสวดมนต์
เช้าและค่ำ สำนักวัดราชาธิวาส

บท ๑ คารวคถา

สตฺถุครุ ธมฺมครุ, ผู้เคารพหนักแน่นในพระศาสดา, ผู้เคารพหนักแน่นในพระธรรม, สงฺเฆ จ ติพฺพคารโว, และผู้มีความเคารพแก่กล้าในพระสงฆ์, สมาธิครุ อาตาปี, ผู้มีความเพียรหนักแน่นในสมาธิ, สิกฺขาย ติพฺพคารโว, มีความเคารพแก่กล้าในไตรสิกขา, อปฺปมาทครุ ภิกฺขุ, ผู้เห็นภัย, หนักแน่นในความไม่ประมาท, ปฏิสนฺถารคารโว, มีความเคารพในการปฏิสันถาร, อภพฺโพ ปริหานาย, ย่อมเป็นผู้ไม่พอเพื่อจะเสื่อมเสีย, นิพฺพานสฺเสว สนฺติเก, เป็นผู้ปฏิบัติใกล้พระนิพพานโดยแท้แล ฯ

องฺ. สตฺ. ๔๒-๓๐

บท ๒ มิตฺตามิตฺตคาถา

อญฺญทตฺถุหโร มิตฺโต, มิตรปอกลอกนำไปถ่ายเดียว, โย จ มิตฺโต วจีปรโม, มิตรใด, มีวาจาปราศรัยเป็นอย่างยิ่ง, อนุปฺปิยญฺจ โย อาหุ, มิตรใด, กล่าวคำประจบ, อปาเยสุ จ โย สขา, มิตรใด, เป็นเพื่อนในความฉิบหาย, เอเต อมิตฺเต จตฺตาโร อิติ วิญฺญาย ปณฺฑิโต, บัณฑิตพิจารณาเห็นว่า, ทั้ง ๔ จำพวกนี้มิใช่มิตรแล้ว, อารกา ปริวชฺเชยฺย, พึงหลีกเลี่ยงเสียให้ห่างไกล, มคฺคํ ปฏิภยํ ยถา, เหมือนคนเดินทาง, เว้นทางอันมีภัยเสียฉะนั้น, อุปกาโร จ โย มิตฺโต, มิตรใด, มีอุปการะ, สุขทุกฺโข จ โย สขา, เพื่อนใด, ร่วมสุขร่วมทุกข์กันได้,

อตฺถกฺขายี จ โย มิตฺโต, มิตรใด, มีปกติบอกประโยชน์ให้, โย จ มิตฺตานุกมฺปโก, และมิตรใด, เป็นผู้อนุเคราะห์เอ็นดูซึ่งมิตร, เอเตปิ มิตฺเต จตฺตาโร อิติ วิญฺญาย ปณฺฑิโต, บัณฑิตพิจารณาเห็นว่า, ทั้ง ๔ จำพวกนี้เป็นมิตรจริงแล้ว, สกฺกจฺจํ ปยิรุปาเสยฺย, พึงเข้าไปคบหาโดยเคารพ, มาตา ปุตฺตํ ว โอรสํ, ให้เหมือนมารดากับบุตรอันเป็นโอรสฉะนั้น ฯ

ที. ปา. ๒๐๑-๒๐๒

บท ๓ สมณสัญญา

สมณา สมณาติ โว ภิกฺขเว ชโน สญฺชานาติ, ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย, มหาชน, เขาย่อมรู้จักเธอทั้งหลายว่า สมณะ ๆ (ผู้สงบ ๆ) ดังนี้, ตุมฺเห จ ปน, ก็แหละเธอทั้งหลายเล่า, เก ตุมฺเหติ ปุฏฺฐา สมานา, เมื่อถูกถามว่า ท่านเป็นอะไร, สมณมฺหาติ ปฏิชานาถ, พวกเธอก็ย่อมปฏิญญาว่า เราเป็นสมณะ, เตสํ โว ภิกฺขเว เอวํสมญฺญานํ สตํ, ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย, เมื่อพวกเธอนั้นมีชื่อว่าสมณะอยู่อย่างนี้, เอวํปฏิญฺญาณํ สตํ, ทั้งปฏิญญาตัวว่าเป็นสมณะอยู่อย่างนี้, ยา สมณสามีจิปฏิปทา, ข้อปฏิบัติอย่างใด, เป็นความสมควรแก่สมณะ, ตํ ปฏิปทํ ปฏิปชฺชิสฺสาม, เราจักปฏิบัติซึ่งข้อปฏิบัติอย่างนั้น, เอวนฺโน, เมื่อความปฏิบัติของเราอย่างนี้มีอยู่, อยํ อมฺหากํ สมญฺญา จ สจฺจา ภวิสฺสติ ปฏิญฺญา จ ภูตา, ทั้งชื่อทั้งความปฏิญญาของเรานี้จักเป็นจริงได้, เยสญฺจ มยํ จีวรปิณฺฑปาตเสนาสนคิลานปจฺจยเภสชฺช-ปริกฺขาเร ปริภุญฺชาม, อนึ่ง, เราบริโภคจีวรบิณฑบาตเสนาสนะ, และคิลานะ ปัจจยะ-เภสัชชะบริขารของทายกเหล่าใด, เตสนฺเต การา อมฺเหสุ มหปฺผลา ภวิสฺสนฺติ มหานิสํสา, ความอุปการะเหล่านั้นของเขาในเราทั้งหลาย, ก็จักมีผลใหญ่, มีอานิสงส์-ใหญ่, อมฺหากญฺเจวายํ ปพฺพชฺชา อวญฺฌา ภวิสฺสติ, อนึ่ง, การบรรพชาของเราก็จักไม่เป็นหมันเหมือนกัน, สผลา สอุทฺรยาติ, จักเป็นไปกับด้วยผล, เป็นไปกับด้วย

กำไรดังนี้, เอวญฺหิ โว ภิกฺขเว สิกฺขิตพฺพํ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย, เธอทั้งหลาย, พึงศึกษาสำเหนียกอย่างนี้แล ฯ

มู. ม. ๕๑๒

บท ๔ โอวาทปาฏิโมกฺขคาถา

ขนฺตี ปรมํ ตโป ตีติกฺขา, ความอดกลั้น คือความทนทานเป็นตบะอย่างยิ่ง, นิพฺพานํ ปรมํ วทนฺติ พุทฺธา, ท่านผู้รู้ทั้งหลายกล่าวพระนิพพานว่า เป็นธรรมอย่างยิ่ง, น หิ ปพฺพชิโต ปรูปฆาตี, สมโณ โหติ ปรํ วิเหฐยนฺโต, ผู้ฆ่าสัตว์อื่นเบียดเบียฬสัตว์อื่น, ไม่ชื่อว่าบรรพชิตสมณะเลย, สพฺพปาปสฺส อกรณํ, ความไม่ทำบาปทั้งปวง, กุสลสฺสูปสมฺปทา, ความให้กุศลถึงพร้อม, สจิตฺตปริโยทปนํ, ความให้จิตของตนผ่องแผ้ว, เอตํ พุทฺธานสาสนํ, ๓ อย่างนี้, เป็นคำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย, อนูปวาโท, ความไม่กล่าวร้าย, อนูปฆาโต, ความไม่ล้างผลาญ, ปาฏิโมกฺเข จ สํวโร, ความสำรวมในพระปาฏิโมกข์, มตฺตญฺญุตา จ ภตฺตสฺมึ, ความเป็นผู้รู้จักประมาณในภัตตาหาร, ปนฺตญฺจ สยนาสนํ, ที่นอนที่นั่งอันสงัด, อธิจิตฺเต จ อาโยโค, และความประกอบโดยเอื้อเฟื้อในอธิจิตต์, เอตํ พุทฺธานสาสนํ, ๖ อย่างนี้ เป็นคำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ฉะนี้.

ที. ม. ๕๗

บท ๕ อารักขกัมมัฏฐาน

พุทฺธานุสฺสติ[๑] เมตฺตา จ อสุภํ มรณสฺสติ,
อิจฺจิมา จตุรารกฺขา กาตพฺพา จ วิปสฺสนา.

---

๑. ที่เป็นคาถาเช่นนี้สวดเอื้อนยาวในที่สุดบาทต้นในที่ทุกแห่ง.

ภาวนาทั้ง ๔ นี้, คือ พุทธานุสสติ, ระลึกถึงพระคุณพระพุทธเจ้า, เมตตา, ปรารถนาจะให้เป็นสุข, อสุภ, พิจารณากายให้เห็นเป็นของไม่งาม, มรณสสติ, ระลึกถึงความตาย, ชื่อว่าจตุรารักข์, และวิปัสสนาอันพึงบำเพ็ญ.

วิสุทฺธธมฺมสนฺตาโน　　อนุตฺตราย โพธิยา,
โยคโต จ ปโพธา จ　　พุทฺโธ พุทฺโธติ ญายเต.

พระพุทธเจ้ามีพระสันดานอันบริบูรณ์ ด้วยพระธรรมอันบริสุทธิ์, อันสัตวโลกรู้อยู่ว่า พุทโธ ๆ ดังนี้, เพราะพระปัญญาตรัสรู้อย่างเยี่ยม, เพราะทรงชักโยงหมู่สัตว์ไว้ในธรรมปฏิบัติ, และเพราะทรงปลุกใจหมู่สัตว์ให้ตื่นอยู่.

นรานรติรจฺฉาน–　　เภทา สตฺตา สุเขสิโน,
สพฺเพปิ สุขิโน โหนฺตุ　　สุขิตตฺตา จ เขมิโน.

สัตว์ทั้งหลาย, ต่างโดยมนุษย์อมนุษย์และดิรัจฉาน, เป็นผู้แสวงหาความสุข, ขอสัตว์เหล่านั้นแม้ทั้งสิ้น, จงเป็นผู้ถึงซึ่งความสุข, และเป็นผู้เกษมสำราญ เพราะถึงซึ่งความสุขเถิด.

เกสโลมาทิฉวานํ　　อยเมว สมุสฺสโย,
กาโย สพฺโพปิ เชคุจฺโฉ　　วณฺณาทิโต ปฏิกฺกุโล.

กายนี้แล, เป็นที่ประชุมแห่งซากศพมีผมขนเป็นต้น, แม้ทั้งสิ้น, เป็นของน่าเบื่อหน่าย, เป็นปฏิกูลโดยส่วนมีสีเป็นต้น.

ชีวิตินฺทฺริยุปจฺเฉท–　　สงฺขาตมรณํ สิยา,
สพฺเพสํปีธ ปาณีนํ　　ตญฺหิ ธุวํ น ชีวิตํ.

ความตาย, กล่าวคือ ความแตกขาดแห่งชีวิตินทรีย์, พึงมีแก่สัตว์ทั้งหลายในโลกนี้แม้ทั้งสิ้น, เพราะว่าความตายเป็นของเที่ยง, ชีวิตความเป็นอยู่เป็นของไม่เที่ยงแล.

บท ๖ กรณียกิจ

กรณียมตฺถกุสเลน ยนฺตํ สนฺตํ ปทํ อภิสเมจฺจ, อันผู้ฉลาดในประโยชน์, พึงทำซึ่งกิจที่ท่านผู้ได้บรรลุถึงซึ่งทางอันสงบกระทำแล้ว, สกฺโก, พึงเป็นผู้องอาจ, อุชู จ, เป็นผู้ซื่อตรงด้วย, สุหุชู จ, เป็นผู้ซื่อตรงอย่างดีด้วย, สุวโจ จสฺส, เป็นผู้ว่าง่ายสอนง่ายด้วย, มุทุ, เป็นผู้อ่อนโยน, อนติมานี, เป็นผู้ไม่ดูหมิ่นผู้อื่น, สนฺตุสฺสโก จ, เป็นผู้ยินดีด้วยของอันมีอยู่แล้วด้วย, สุภโร จ, เป็นผู้เลี้ยงง่ายด้วย, อปฺปกิจฺโจ จ, เป็นผู้มีกิจการพอประมาณด้วย, สลฺลหุกวุตฺติ, ประพฤติตนเป็นผู้เบากายเบาจิต, สนฺตินฺทฺริโย จ, มีอินทรีย์อันสงบรำงับด้วย, นิปโก จ, มีปัญญารักษาตนได้ด้วย, อปฺปคพฺโภ, เป็นผู้ไม่คะนองกายวาจา, กุเลสุ อนนุคิทฺโธ, เป็นผู้ไม่ติดพันในสกุลทั้งหลาย, น จ ขุทฺทํ สมาจเร กิญฺจิ เยน วิญฺญู ปเร อุปวเทยฺยุํ, วิญญูชน, พึงล่วงติเตียนเหล่าชนอื่นได้ด้วยการกระทำอย่างใด, ไม่พึงประพฤติกระทำการอย่างนั้นหน่อยหนึ่งแล.

ขุ. ขุ. ๑๓ สวดมนต์ ๑๗

บท ๗ สมณสัญญา ๑๐

ติสฺโส ภิกฺขเว สมณสญฺญา ภาวิตา พหุลีกตา, ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย, สมณสัญญา ๓ ประการ, อันบรรพชิตบำเพ็ญกระทำให้มากแล้ว, สตฺต ธมฺเม ปริปูเรนฺติ, ย่อมบำเพ็ญธรรมะ ๗ ประการให้บริบูรณ์ได้, กตมา ติสฺโส, ๓ ประการไฉนบ้าง, เววณฺณิยมฺหิ อชฺฌูปคโต, บัดนี้เรามีเพศต่างจากคฤหัสถ์แล้ว, อาการกิริยาใด ๆ ของสมณะ, เราต้องทำอาการกิริยานั้น ๆ, ปรปฏิพทฺธา เม ชีวิกา, ความเลี้ยงชีวิตของเราเนื่องด้วยผู้อื่น, เราควรทำตัวให้เขาเลี้ยงง่าย, อญฺโญ เม อากปฺโป กรณีโย, อาการกายวาจาอย่างอื่น, อันเราพึงทำยังมีอยู่อีก, มิใช่เพียงเท่านี้, อิมา โข ภิกฺขเว ติสฺโส สมณสญฺญา ภาวิตา พหุลีกตา, ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย, สมณสัญญา ๓ ประการเหล่านี้แล, อันบรรพชิตบำเพ็ญกระทำให้มากแล้ว, สตฺต ธมฺเม ปริปูเรนฺติ, ย่อม

บำเพ็ญธรรมะ ๗ ประการให้บริบูรณ์ได้ กตเม สตฺต, ๗ ประการไฉนบ้าง, นิจฺจํ สตตการี โหติ สตตวุตฺตี สีเลสุ, เป็นผู้มีปกติกระทำประพฤติติดต่อในศีลทั้งหลายเป็นนิตย์, อนภิชฺฌาลุ โหติ, เป็นผู้ไม่เพ่งเล็งเป็นปกติ, อพฺยาปชฺโฌ โหติ, เป็นผู้ไม่เบียดเบียนใคร, อนติมานี โหติ, เป็นผู้ไม่ดูหมิ่นผู้อื่น, สิกฺขากาโม โหติ เป็นผู้ใคร่ต่อการศึกษา, อิจฺจตฺถนฺติสฺส โหติ ชีวิตปริกฺขาเรสุ, เป็นผู้มีความพิจารณาให้เห็นประโยชน์ในบริขารเครื่องเลี้ยงชีวิต, อารทฺธวิริโย วิหรติ, ย่อมเป็นผู้มีความเพียรปรารภอยู่, อิมา โข ภิกฺขเว ติสฺโส สมณสญฺญา ภาวิตา พหุลีกตา, ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย, สมณสัญญา ๓ ประการเหล่านี้แล, อันบรรพชิตบำเพ็ญกระทำให้มากแล้ว, อิเม สตฺต ธมฺเม ปริปูเรนฺตีติ, ย่อมบำเพ็ญธรรมะ ๗ ประการเหล่านี้ให้บริบูรณ์ได้ฉะนี้แล.

องฺ. ทสก. ๒๒๕

บท ๘ ทศธรรม

ทสยิเม ภิกฺขเว ธมฺมา ปพฺพชิเตน อภิณฺหํ ปจฺจเวกฺขิตพฺพา, ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย, ธรรมทั้ง ๑๐ ประการนี้, บรรพชิตควรพิจารณาเนือง ๆ, กตเม ทส, ๑๐ ประการไฉนบ้าง, เววณฺณิยมฺหิ อชฺฌูปคโตติ, ปพฺพชิเตน อภิณฺหํ ปจฺจเวกฺขิตพฺพํ, บรรพชิตควรพิจารณาเนือง ๆ ว่า, บัดนี้เรามีเพศต่างจากคฤหัสถ์แล้ว, อาการกิริยาใด ๆ ของสมณะ, เราต้องทำอาการกิริยานั้น ๆ, ปรปฏิพทฺธา เม ชีวิกาติ, ปพฺพชิเตน อภิณฺหํ ปจฺจเวกฺขิตพฺพํ, บรรพชิตควรพิจารณาเนือง ๆ ว่า, ความเลี้ยงชีวิตของเราเนื่องด้วยผู้อื่น, เราควรทำตัวให้เขาเลี้ยงง่าย, อญฺโญ เม อากปฺโป กรณีโยติ, ปพฺพชิเตน อภิณฺหํ ปจฺจเวกฺขิตพฺพํ, บรรพชิตควรพิจารณาเนือง ๆ ว่า, อาการกายวาจาอย่างอื่น, ที่เราจะต้องทำให้อย่างดีขึ้นไปกว่านี้, ยังมีอยู่อีก, มิใช่เพียงเท่านี้, กจฺจิ นุ โข เม อตฺตา สีลโต น อุปวทตีติ, ปพฺพชิเตน อภิณฺหํ ปจฺจเวกฺขิตพฺพํ,

บรรพชิตควรพิจารณาเนือง ๆ ว่า, ตัวของเราเอง, ติเตียนตัวเราเองโดยศีลได้หรือไม่, กจฺจิ นุ โข มํ อนุวิจฺจ วิญฺญู สพฺรหฺมจารี สีลโต น อุปวทนฺตีติ, ปพฺพชิเตน อภิณฺหํ ปจฺจเวกฺขิตพฺพํ, บรรพชิตควรพิจารณาเนือง ๆ ว่า, สพรหมจารีผู้รู้ใคร่ครวญแล้ว, ติเตียนเราโดยศีลได้หรือไม่, สพฺเพหิ เม ปิเยหิ มนาเปหิ นานาภาโว วินาภาโวติ, ปพฺพชิเตน อภิณฺหํ ปจฺจเวกฺขิตพฺพํ, บรรพชิตควรพิจารณาเนือง ๆ ว่า, เราจะต้องพลัดพรากจากของรักชอบใจทั้งนั้น กมฺมสฺสโกมฺหิ กมฺมทายาโท กมฺมโยนิ กมฺมพนฺธุ กมฺมปฏิสรโณ, ยํ กมฺมํ กริสฺสามิ กลฺยาณํ วา ปาปกํ วา ตสฺส ทายาโท ภวิสฺสามีติ, ปพฺพชิเตน อภิณฺหํ ปจฺจเวกฺขิตพฺพํ, บรรพชิตควรพิจารณาเนือง ๆ ว่า, เรามีกรรมเป็นของตัว, เป็นผู้รับผลของกรรม, มีกรรมเป็นกำเนิด, มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์, มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย, เราทำดีจักได้ดี, ทำชั่วจักได้ชั่ว, เราจักเป็นผู้รับผลของกรรมนั้น, กถมฺภูตสฺส เม รตฺตินฺทิวา วีติปตนฺตีติ, ปพฺพชิเตน อภิณฺหํ ปจฺจเวกฺขิตพฺพํ, บรรพชิตควรพิจารณาเนือง ๆ ว่า, วันคืนล่วงไป ๆ, บัดนี้เราทำอะไรอยู่, กจฺจิ นุ โขหํ สุญฺญาคาเร อภิรมามีติ, ปพฺพชิเตน อภิณฺหํ ปจฺจเวกฺขิตพฺพํ, บรรพชิตควรพิจารณาเนือง ๆ ว่า, เรายินดีในที่สงัดหรือไม่, อตฺถิ นุ โข เม อุตฺตริมนุสฺสธมฺมา อลมริยญาณทสฺสนวิเสโส อธิคโต, โสหํ ปจฺฉิเม กาเล สพฺรหฺมจารีหิ ปุฏฺโฐ น มงฺกุ ภวิสฺสามีติ, ปพฺพชิเตน อภิณฺหํ ปจฺจเวกฺขิตพฺพํ, บรรพชิตควรพิจารณาเนือง ๆ ว่า, คุณวิเศษของเรามีอยู่หรือไม่, ที่จะให้เราเป็นผู้ไม่เก้อเขิน, ในเวลาเพื่อนบรรพชิตถาม, ในกาลภายหลัง, อิเม โข ภิกฺขเว ทส ธมฺมา ปพฺพชิเตน อภิณฺหํ ปจฺจเวกฺขิตพฺพาติ, ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย, ธรรมทั้ง ๑๐ ประการเหล่านี้แล, บรรพชิตควรพิจารณาเนือง ๆ ฉะนี้.

องฺ. ทสก. ๙๑-๙๒ สวดมนต์ ๑๑๙

บท ๙ สีลุทฺเทสปาฐ

ภาสิตมิทํ เตน ภควตา ชานตา ปสฺสตา อรหตา สมฺมาสมฺพุทฺเธน, พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้รู้เห็น, เป็นพระอรหันต์ตรัสรู้เองโดยถูกถ้วนพระองค์นั้น, ได้ตรัสคำนี้ไว้แล้วว่า สมฺปนฺนสีลา ภิกฺขเว วิหรถ สมฺปนฺนปาฏิโมกฺขา, ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย, เธอทั้งหลาย, จงเป็นผู้มีศีลสมบูรณ์, มีพระปาฏิโมกข์สมบูรณ์, ปาฏิโมกฺขสํวรสํวุตา วิหรถ อาจารโคจรสมฺปนฺนา, จงเป็นผู้สำรวมแล้วด้วยเครื่องสังวรในพระปาฏิโมกข์, สมบูรณ์ด้วยอาจาระและโคจร, คือมรรยาท และสถานที่เที่ยวไป, อณุมตฺเตสุ วชฺเชสุ ภยทสฺสาวี สมาทาย สิกฺขถ สิกฺขาปเทสุ, จงเป็นผู้มีปกติเห็นน่ากลัวในโทษสักว่าเล็กน้อย, สมาทานศึกษาสำเหนียกในสิกขาบททั้งหลายเถิด, ตสฺมาติหมฺเหหิ สิกฺขิตพฺพํ, เพราะเหตุดังนั้นแหละ, เราทั้งหลายพึงศึกษาสำเหนียกว่า, สมฺปนฺนสีลา วิหริสฺสาม สมฺปนฺนปาฏิโมกฺขา, จักเป็นผู้มีศีลสมบูรณ์ มีพระปาฏิโมกข์สมบูรณ์, ปาฏิโมกฺขสํวรสํวุตา วิหริสฺสาม อาจารโคจรสมฺปนฺนา, จักเป็นผู้สำรวมแล้วด้วยเครื่องสังวรในพระปาฏิโมกข์ สมบูรณ์ด้วยอาจาระและโคจร, คือมรรยาทและสถานที่เที่ยวไป, อณุมตฺเตสุ วชฺเชสุ ภยทสฺสาวี สมาทาย สิกฺขิสฺสาม สิกฺขาปเทสุ, จักเป็นผู้มีปกติเห็นน่ากลัวในโทษสักว่าเล็กน้อย, สมาทานศึกษาสำเหนียกในสิกขาบททั้งหลาย, เอวญฺหิ โน สิกฺขิตพฺพํ, เราทั้งหลาย, พึงศึกษาสำเหนียกอย่างนี้แล.

สวดมนต์ ๒๐๘

บท ๑๐ ตายนคาถา

ฉินฺท โสตํ ปรกฺกมฺม, เธอจงบากบั่นตัดกระแสแห่งตัณหาเสีย, กาเม ปนูท พฺราหฺมณ, จงกำจัดกามคุณทั้งหลายเสียเถิดนะพราหมณ์, นปฺปหาย มุนิ กาเม, มุนี, ที่ยังละเว้นกามทั้งหลายไม่ได้, เนกตฺตมุปปชฺชติ, ย่อมเข้าฌานยังไม่ได้, กยิรา เจ กยิรา เถนํ, ถ้าจะทำ, ให้ทำการนั้นจริง ๆ, ทฬฺหเมนํ ปรกฺกเม, พึงบากบั่นซึ่งการ

นั้นให้มั่น, สิถิโล หิ ปริพฺพาโช, เพราะว่า, การบวชที่ยังย่อหย่อนหละหลวม, ภิยฺโย อากิรเต รชํ, ยิ่งจะเกลี่ยโทษดังธุลี, อกตํ ทุกฺกฏํ เสยฺโย, อันความชั่วร้าย, ไม่ทำเสียเลยดีกว่า, ปจฺฉา ตปฺปติ ทุกฺกฏํ, เพราะว่า, ความชั่วย่อมแผดเผาในภายหลังได้, กตญฺจ สุกตํ เสยฺโย, ฝ่ายว่าความดี, ทำไว้นั่นแหละดีกว่า, ยํ กตฺวา นานุตปฺปติ, ที่ทำแล้วไม่ต้องเดือดร้อนใจ, กุโส ยถา ทุคฺคหิโต, เปรียบเหมือนหญ้าคาที่จับยังไม่มั่น, หตฺถเมวานุกนฺตติ, ย่อมบาดมือได้โดยแท้, สามญฺญํ ทุปฺปรามตฺถํ, สมณคุณ, ที่ลูบคลำเกี่ยวข้องอย่างชั่วช้าก็เหมือนกัน, นิรยายูปกฑฺฒติ, ย่อมหน่วงเหนี่ยวไปสู่นรกได้, ยงฺกิญฺจิ สิถิลํ กมฺมํ, อันการงานอย่างใดอย่างหนึ่งที่ย่อหย่อน, สงฺกิลิฏฺฐญฺจ ยํ วตํ, และข้อวัตรปฏิบัติที่ยังเจือด้วยความเศร้าหมอง, สงฺกสฺสรํ พฺรหฺมจริยํ, พรหมจรรย์, ที่ยังต้องนึกด้วยความรังเกียจใจ, น ตํ โหติ มหปฺผลนฺติ, ทั้ง ๓ อย่างนั้น, ย่อมไม่เป็นการมีผลยิ่งใหญ่แล.

ส. สํ. ๖๘-๖๙ สวดมนต์ ๒๐๘

บท ๑๑ อริยสจฺจคาถา

เย ทุกฺขํ นปฺปชานนฺติ, ชนเหล่าใด, ไม่รู้ทั่วถึงซึ่งทุกข์, อโถ ทุกฺขสฺส สมฺภวํ, ทั้งเหตุเป็นแดนเกิดแห่งทุกข์, ยตฺถ จ สพฺพโส ทุกฺขํ อเสสํ อุปรุชฺฌติ, ทั้งความทุกข์ย่อมดับไม่เหลือโดยประการทั้งปวง, ในเพราะมรรคใด, ตญฺจ มคฺคํ น ชานนฺติ, ทั้งไม่รู้ซึ่งมรรคนั้น, ทุกฺขูปสมคามินํ, อันเป็นข้อปฏิบัติให้ถึงซึ่งความสงบแห่งทุกข์, เจโตวิมุตฺติหีนา เต, ชนเหล่านั้น, เป็นผู้เหินห่างจากเจโตวิมุตติ, อโถ ปญฺญาวิมุตฺติยา, ทั้งจากปัญญาวิมุตติ, อภพฺพา เต อนฺตกิริยาย, เขาเป็นผู้ไม่พอเพื่อจะทำที่สุดแห่งทุกข์ได้, เต เว ชาติชรูปคา, เขาต้องเข้าถึงซึ่งชาติและชราแน่แท้, เย จ ทุกฺขํ ปชานนฺติ, ฝ่ายชนเหล่าใด, รู้ทั่วถึงซึ่งทุกข์ได้, อโถ ทุกฺขสฺส สมฺภวํ, ทั้งเหตุเป็นแดนเกิดแห่งทุกข์, ยตฺถ จ สพฺพโส ทุกฺขํ อเสสํ อุปรุชฺฌติ, ทั้งความ

ดับทุกข์ ย่อมดับไม่เหลือโดยประการทั้งปวง, ในเพราะมรรคใด, ตญฺจ มคฺคํ ปชานนฺติ, ทั้งรู้ทั่วถึงซึ่งมรรคนั้น, ทุกฺขูปสมคามินํ, อันเป็นข้อปฏิบัติให้ถึงซึ่งความสงบแห่งทุกข์, เจโตวิมุตฺติสมฺปนฺนา, ชนเหล่านั้น, เป็นผู้สมบูรณ์ด้วยเจโตวิมุตติ, อโถ ปญฺญาวิมุตฺติยา, ทั้งด้วยปัญญาวิมุตติ, ภพฺพา เต อนฺตกิริยาย, เขาเพียงพอเพื่อจะทำที่สุดแห่งทุกข์ได้, น เต ชาติชรูปคาติ, เขาไม่ต้องเข้าถึงซึ่งชาติและชรา ฉะนี้แล.

ขุ. อิติ. ๓๑๓

บท ๑๒ พระคาถาธรรมบรรยาย

๑. สพฺเพ สตฺตา มริสฺสนฺติ, สัตว์ทั้งหลายทั้งสิ้นจักตาย, มรณนฺตํ หิ ชีวิตํ, เพราะชีวิตมีความตายเป็นที่สุด, ชรํปิ ปตฺวา มรณํ, แม้อยู่ได้ถึงชราก็ต้องตาย, เอวํธมฺมา หิ ปาณิโน, เพราะสัตว์ทั้งหลายมีอย่างนี้เป็นธรรมดา,

๒. ยมกํ นามรูปญฺจ, ก็นามและรูปเป็นคู่กัน, อุโภ อญฺโญญฺญนิสฺสิตา, ต่างอาศัยกันและกันทั้งสอง, เอกสฺมึ ภิชฺชมานสฺมึ, เมื่อฝ่ายหนึ่งแตกสลาย, อุโภ ภิชฺชนฺติ ปจฺจยา, ทั้งสองฝ่ายอันอาศัยกันก็ต้องสลาย,

๓. ยถาปิ อญฺญตรํ พีชํ, เปรียบเหมือนพืชชนิดใดชนิดหนึ่ง, เขตฺเต วุตฺตํ วิรูหติ, ที่หว่านลงในนาแล้วย่อมงอกได้, ปฐวีรสญฺจ อาคมฺม, เพราะอาศัยรสแห่งแผ่นดิน, สิเนหญฺจ ตทูภยํ, และยางในพืชเป็นสองประการนั้น,

๔. เอวํ ขนฺธา จ ธาตุโย, ฉ จ อายตนา อิเม, ขันธ์ ๕ และธาตุทั้งหลาย, ทั้งอายตนะ ๖ เหล่านี้ก็เหมือนกัน, เหตุํ ปฏิจฺจ สมฺภูตา, อาศัยเหตุจึงเกิดขึ้นได้, เหตุภงฺคา นิรุชฺฌเร, เพราะเหตุแตกสลายก็ย่อมดับไป,

๕. ยถา หิ องฺคสมฺภารา, เปรียบเหมือนการคุมสัมภาระเครื่องรถเข้าได้, โหติ สทฺโท รโถ อิติ, เสียงเรียกว่ารถก็มีได้, เอวํ ขนฺเธสุ สนฺเตสุ, เมื่อขันธ์ ๕ ยังมีอยู่ก็เหมือนกัน, โหติ สตฺโตติ สมฺมติ, การสมมติว่าสัตว์ก็มีได้,

๖. อุโภ ปุญฺญญฺจ ปาปญฺจ ยํ มจฺโจ กุรุเต อิธ, อันผู้จะต้องตาย, ทำบุญและบาปทั้งสองอย่าง ๆ ไดไว้ในโลกนี้, ตญฺหิ ตสฺส สกํ โหติ, บุญและบาปนั้น, คงเป็นของ ๆ ผู้นั้นแท้, ตญฺจ อาทาย คจฺฉติ, ผู้นั้น, ก็ต้องรับรองบุญหรือบาปนั้นไป, ตญฺจสฺส อนุคํ โหติ, บุญหรือบาปนั้นก็ย่อมติดตามผู้นั้นไป, ฉายาว อนุปายินี, เหมือนเงาอันติดตามผู้นั้นไปฉะนั้น,

๗. สทฺธาย สีเลน จ โย ปวฑฺฒติ, ผู้ใด เจริญด้วยศรัทธาและศีล, ปญฺญาย จาเคน สุเตน จูภยํ, และปัญญา การบริจาค การสดับศึกษาทั้งสองฝ่าย, โส ตาทิโส สปฺปุริโส วิจกฺขโณ, ผู้นั้น เป็นสัตบุรุษเฉียบแหลมเช่นนั้น, อาทียติ สารมิเธว อตฺตโน, ย่อมถือไว้ได้ซึ่งสาระประโยชน์ของตนในโลกนี้แท้,

๘. อชฺเชว กิจฺจมาตปฺปํ, ควรรีบทำความเพียรในวันนี้ทีเดียว, โก ชญฺญา มรณํ สุเว, ใครจะรู้ได้ว่าความตายจะมีในพรุ่งนี้, น หิ โน สงฺครนฺเตน มหาเสเนน มจฺจุนา, เราทั้งหลาย, จะผัดเพี้ยนด้วยมัจจุราชผู้มีเสนาใหญ่นั้นไม่ได้เลย,

๙. เอวมฺภูเตสุเปยฺเตสุ สาธุ ตตฺถาชฺฌุเปกฺขนา, เมื่อสังขารเหล่านั้น ต้องเป็นอย่างนี้แน่แท้แล้ว, การวางอุเบกขาในสังขารเหล่านั้นได้เป็นดี, อปิ เตสํ นิโรธาย ปฏิปตฺยาติสาธุกา, อนึ่ง, การปฏิบัติเพื่อความสงบแห่งสังขารเหล่านั้นได้, ก็ยิ่งเป็นความดี, สพฺพํ สมฺปาทนียญฺหิ อปฺปมาเทน สพฺพทาติ, กิจทั้งสิ้นนี้, ควรบำเพ็ญให้บริบูรณ์ได้, ด้วยความไม่ประมาทในกาลทุกเมื่อ แล.

บท ๑๓ ปกิรณกภาษิต

อุปนียติ โลโก, โลกคือหมู่สัตว์อันชราต้อนไปอยู่, อทฺธุโว, เป็นผู้ไม่ยั่งยืน, อตาโณ โลโก, โลกไม่มีผู้ต่อต้าน, อนภิสฺสโร, ไม่มีผู้เป็นยิ่งใหญ่, อสฺสโก โลโก, โลกไม่มีสิ่งเป็นของ ๆ ตน, สพฺพํ ปหาย คมนียํ, จำต้องละทิ้งสิ่งทั้งสิ้นแล้วต้องไป, อูโน โลโก, โลกยังพร่องอยู่, อติตฺโต, เป็นผู้ยังไม่อิ่มไม่เบื่อ, ตณฺหาทาโส, จึงต้องเป็นทาสแห่งตัณหา,

ภารา หเว ปญฺจกฺขนฺธา, ปัญจขันธ์ทั้งหลายเป็นภาระจริง ๆ, ภารหาโร จ ปุคฺคโล, แต่บุคคลก็ยังยึดถือภาระไว้, ภาราทานํ ทุกฺขํ โลเก, แท้จริง, การยึดถือภาระในโลก เป็นความทุกข์, ภารนิกฺเขปนํ สุขํ, การปล่อยวางภาระเสียได้, เป็นความสุข, นิกฺขิปิตฺวา ครุํ ภารํ, ครั้นปล่อยวางภาระอย่างหนักได้แล้ว, อญฺญํ ภารํ อนาทิย, ไม่ยึดถือซึ่งภาระอย่างอื่นไว้, สมูลํ ตณฺหํ อพฺพุยฺห เป็นผู้รื้อถอนตัณหา, กับทั้งมูลรากได้แล้ว, นิจฺฉาโต ปรินิพฺพุโตติ, เป็นผู้หมดอยาก, ดับเพลิงกิเลสและเพลิงทุกข์ได้ แล.

บท ๑๔ อริยวาสธรรม ๑๐

ทสยิเม อริยวาสา, ธรรมเป็นที่อยู่ของพระอริยเจ้าทั้งหลายเหล่านี้ ๑๐ ประการ, เย อริยา อาวสึสุ วา, ที่พระอริยเจ้าในอดีตได้อยู่แล้ว, อาวสนฺติ วา, ที่พระอริยเจ้าในปัจจุบันก็ย่อมอยู่, อาวสิสฺสนฺติ วา, ที่พระอริยเจ้าในอนาคตก็จักอยู่ต่อไป, กตเม ทส, ๑๐ ประการอย่างไหนบ้าง,

(๑) ปญฺจงฺควิปฺปหีนตา, คือความเป็นผู้มีนิวรณ์มีองค์ ๕ อันละได้แล้ว,

(๒) ฉฬงฺคสมนฺนาคตตา, ความเป็นผู้มีองค์อุเบกขา ๖ อย่างถึงพร้อมแล้ว,

(๓) สตารกฺขจิตฺตตา, ความเป็นผู้มีจิตมีสติเป็นเครื่องรักษา,

(๔) จตุราปสฺเสนตา, ความเป็นผู้มีธรรมเป็นที่อิงอาศัย ๔ ประการ,

(๕) ปนุณฺณปจฺเจกสจฺจตา, ความเป็นผู้บรรเทาทิฏฐิ ๑๐ ประการได้แล้ว,

(๖) สมวยสฏฺเฐสนตา, ความเป็นผู้สละการแสวงหาได้แล้ว,

(๗) อนาวิลสงฺกปฺปตา, ความเป็นผู้มีความดำริอันไม่ขุ่นมัวแล้ว,

(๘) ปสฺสทฺธกายสงฺขารตา, ความเป็นผู้มีกายสังขารอันระงับได้แล้ว,

(๙) สุวิมุตฺตจิตฺตตา, ความเป็นผู้มีจิตหลุดพ้นด้วยดีแล้ว,

(๑๐) สุวิมุตฺตปญฺญตา, ความเป็นผู้มีปัญญารู้เห็นซึ่งความหลุดพ้นด้วยดีแล้ว,

อิเม โข ทส อริยวาสา, นี้แลธรรม ๑๐ ประการ เป็นที่อยู่ของพระอริยเจ้าทั้งหลาย, เย อริยา อาวสึสุ วา, ที่พระอริยเจ้าในอดีตได้อยู่แล้ว, อาวสนฺติ วา, ที่พระอริยเจ้าในปัจจุบันก็ย่อมอยู่, อาวสิสฺสนฺติ วาติ, ที่พระอริยเจ้าในอนาคตก็จักอยู่ต่อไป ดังนี้แล.

บท ๑๙ กายคตาสติภาวนา

อยํ โข เม กาโย, กายของเรานี้แล, อุทฺธํ ปาทตลา, เบื้องบนแต่พื้นเท้าขึ้นมา, อโธ เกสมตฺถกา, เบื้องต่ำแต่ปลายผมลงไป, ตจปริยนฺโต, มีหนังหุ้มอยู่เป็นที่สุดรอบ, ปูโร นานปฺปการสฺส อสุจิโน, เต็มไปด้วยของไม่สะอาดมีประการต่าง ๆ, อตฺถิ อิมสฺมึ กาเย, มีอยู่ในกายนี้,

เกสา ผมทั้งหลาย, โลมา ขนทั้งหลาย, ตโจ หนัง, มํสํ เนื้อ, นหารู เอ็น, อฏฺฐี กระดูก, อฏฺฐิมิญฺชํ เยื่อในกระดูก, วกฺกํ ม้าม, หทยํ หัวใจ, ยกนํ ตับ, กิโลมกํ พังผืด, ปิหกํ ไต, ปปฺผาสํ ปอด, อนฺตํ ไส้ใหญ่, อนฺตคุณํ ไส้น้อย, อุทริยํ อาหารใหม่, กรีสํ อาหารเก่า, ปิตฺตํ น้ำดี, เสมฺหํ น้ำเสลด, ปุพฺโพ น้ำเหลือง, โลหิตํ น้ำเลือด, เสโท น้ำเหงื่อ, เมโท น้ำมันข้น, อสฺสุ น้ำตา, วสา น้ำมันเหลว, เขโฬ น้ำลาย, สิงฺฆาณิกา น้ำมูก, ลสิกา น้ำไขข้อ, มุตฺตํ น้ำมูตร

เอวมยํ เม กาโย, กายของเรานี้แล, อุทฺธํ ปาทตลา, เบื้องบนแต่พื้นเท้าขึ้นมา, อโธ เกสมตฺถกา, เบื้องต่ำแต่ปลายผมลงไป, ตจปริยนฺโต, มีหนังหุ้มอยู่เป็นที่สุดรอบ, ปูโร นานปฺปการสฺส อสุจิโนติ, เต็มไปด้วยของไม่สะอาดมีประการต่างๆ ดังนี้แล.

คาถาแปล

มธุวา มญฺญตี พาโล	—	ความชั่วเมื่อยังไม่ให้ผลเพียงใด คนพาล
ยาว ปาปํ น ปจฺจติ		ย่อมสำคัญความชั่วนั้นว่าเป็นเหมือนน้ำ-
		ผึ้งหรือ (น้ำตาล) เพียงนั้น
ยทา จ ปจฺจตี ปาปํ	—	ก็ความชั่วย่อมให้ผลเมื่อใด คนพาลนั้น
อถ ทุกฺขํ นิคจฺฉติ.		ย่อมถึงความทุกข์เมื่อนั้น.

พระพุทธภาษิต พาลวคฺค ธมฺมปท ๒๐

สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจาติ	—	เมื่อใดบุคคลพิจารณาเห็นชัดด้วยปัญญาว่า
ยทา ปญฺญาย ปสฺสติ		สังขารทั้งปวงไม่เที่ยง
อถ นิพฺพินฺทติ ทุกฺเข		บุคคลนั้นย่อมเบื่อหน่ายในทุกข์เมื่อนั้น
เอส มคฺโค วิสุทฺธิยา.		นั่นแลเป็นทางแห่งความบริสุทธิ์.
สพฺเพ สงฺขารา ทุกฺขาติ	—	เมื่อใดบุคคลพิจารณาเห็นชัดด้วยปัญญาว่า
ยทา ปญฺญาย ปสฺสติ		สังขารทั้งปวงเป็นทุกข์
อถ นิพฺพินฺทติ ทุกฺเข		บุคคลนั้นย่อมเบื่อหน่ายในทุกข์เมื่อนั้น
เอส มคฺโค วิสุทฺธิยา.		นั่นแลเป็นทางแห่งความบริสุทธิ์.
สพฺเพ ธมฺมา อนตฺตาติ	—	เมื่อใดบุคคลพิจารณาเห็นชัดด้วยปัญญาว่า
ยทา ปญฺญาย ปสฺสติ		ธรรมทั้งปวงเป็นอนัตตา
อถ นิพฺพินฺทติ ทุกฺเข		บุคคลนั้นย่อมเบื่อหน่ายในทุกข์เมื่อนั้น
เอส มคฺโค วิสุทฺธิยา.		นั่นแลเป็นทางแห่งความบริสุทธิ์.

พระพุทธภาษิต มคฺควคฺค ธมฺมปท ๔๓

สพฺเพ สตฺตา มริสฺสนฺติ		สัตว์ทั้งหลายจักตายหมดด้วยกัน เพราะ
มรณนฺตํ หิ ชีวิตํ		ว่าชีวิตมีความตายเป็นที่สุด
ยถากมฺมํ คมิสฺสนฺติ	—	สัตว์ทั้งหลายจักเป็นผู้รับผลแห่งบุญและ
ปุญฺญปาปผลูปคา		บาป ไปตามกรรมที่ตนทำไว้อย่างไร
นิรยํ ปาปกมฺมนฺตา		หมู่ชนผู้มีการงานอันเป็นบาป (ย่อมไป) สู่นรก
ปุญฺญกมฺมา จ สุคฺคตึ		ส่วนหมู่ชนผู้มีการงานอันเป็นบุญ (ย่อมไป) สู่สุคติ
ตสฺมา กเรยฺย กลฺยาณํ	—	เพราะเหตุนั้น สาธุชนพึงหมั่นทำกรรม
นิจยํ สมฺปรายิกํ		อันงาม (คือกุศล) อันจะเกื้อกูลความสุข ณภพภายหน้า ให้เป็นกิจที่ตนสร้างสมเป็นนิตย์เถิด
ปุญฺญานิ ปรโลกสฺมึ	—	บุญย่อมเป็นที่พึ่งของสัตว์ทั้งหลายในโลก
ปติฏฺฐา โหนฺติ ปาณินํ.		เบื้องหน้า.

พระพุทธภาษิต โกสลสํยุตฺต อยฺยิกาสุตฺต ๑๓๔

น หิ ธมฺโม อธมฺโม จ	—	ธรรมความชอบ ๑ อธรรม
อุโภ สมวิปากิโน		มิใช่ความชอบ ๑ ทั้ง ๒ มิได้มีผลเสมอกันเลย
อธมฺโม นิรยํ เนติ		คืออธรรมมิใช่ความชอบ ย่อมนำ (สัตว์) ไปสู่นรก
ธมฺโม ปาเปติ สุคฺคตึ.		ธรรมความชอบ ย่อมยัง (สัตว์) ให้ถึงสุคติ.

อโยฆรชาตก ภาคเจ็ด ๑๗๑ และอฏฺฐกถาธมฺมปท ภาคต้น ๒๐

ธมฺโม หเว รกฺขติ ธมฺมจารึ — ความชอบย่อมรักษาบุคคลผู้ประพฤติความชอบไว้ได้จริง

ธมฺโม สุจิณฺโณ สุขมาวหาติ — ความชอบอันผู้ใดประพฤติดีแล้ว ย่อมนำความสุขมาให้แก่ผู้นั้น

เอสานิสํโส ธมฺเม สุจิณฺเณ — นี่เป็นอานิสงส์ในความชอบที่เขาประพฤติดีแล้ว

น ทุคฺคตึ คจฺฉติ ธมฺจารี. — ผู้ประพฤติความชอบ ย่อมไม่ไปสู่คติอันชั่ว.

มหาธมฺมปาลชาตก ภาคเจ็ด ๔๕๓ แลอฏฺฐกถาธมฺมปท ภาคต้น ๘๕

ธมฺมญฺจเร สุจริตํ — บุคคลควรประพฤติธรรมให้เป็นสุจริต

น ตํ ทุจฺจริตํ จเร — ไม่ควรประพฤติธรรมนั้นให้เป็นทุจริต

ธมฺมจารี สุขํ เสติ — บุคคลผู้ประพฤติธรรม ย่อมนอนเป็นสุข

อสฺมึ โลเก ปรมฺหิ จ. — ในโลกนี้แลในโลกเบื้องหน้า.

พระพุทธภาษิต โลกวคฺค ธมฺมปท ๓๑

ขนฺตี ปรมํ ตโป ตีติกฺขา — ความอดทนคือความทนทานเป็นตบะ (เครื่องเผาผลาญกิเลส) อย่างยิ่ง

นิพฺพานํ ปรมํ วทนฺติ พุทฺธา — พระพุทธเจ้าทั้งหลาย ย่อมกล่าวพระนิพพานว่าเป็นธรรมอย่างยิ่ง

น หิ ปพฺพชิโต ปรูปฆาตี — บุคคลยังมักเบียดเบียนสัตว์อื่นย่อมไม่ชื่อว่าบรรพชิตเลย

สมโณ โหติ ปรํ วิเหฐยนฺโต — บุคคลยังทำสัตว์อื่นให้ลำบากอยู่ย่อมไม่ชื่อว่าสมณะเลย

สพฺพปาปสฺส อกรณํ — ความไม่ทำบาปทั้งปวง

กุสลสฺสูปสมฺปทา ความทำกุศลให้สมบูรณ์
สจิตฺตปริโยทปนํ ความทำจิตของตนให้ขาวรอบ
เอตํ พุทฺธานสาสนํ. นี่เป็นคำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย.
อนูปวาโท ความไม่ติเตียน
อนูปฆาโต ความไม่เบียดเบียน
ปาฏิโมกฺเข จ สํวโร, แลความระวังในพระปาฏิโมกข์
มตฺตญฺญุตา จ ภตฺตสฺมึ แลความเป็นผู้รู้จักประมาณในภัตตาหาร
ปนฺตญฺจ สยนาสนํ อนึ่งที่นอนแลที่นั่งอันเงียบสงัด
อธิจิตฺเต จ อาโยโค แลการหมั่นประกอบความเพียรในอธิจิตต์
เอตํ พุทฺธาน สาสนํ. นี่เป็นคำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย.

พระพุทธภาษิต พุทฺธวคฺค ธมฺมปท ๓๓

อจฺจยนฺติ อโหรตฺตา คืนแลวันล่วงไป ๆ
ชีวิตํ อุปรุชฺฌติ ชีวิตย่อมรุกร้นเข้ามา
อายุ ขียติ มจฺจานํ อายุของสัตว์ทั้งหลายย่อมสิ้นไป
กุนฺนทีนมิโวทกํ. เหมือนน้ำแห่งแม่น้ำน้อยฉะนั้น.

พระพุทธภาษิต อายุสูตร ในสํยุตฺตนิกาย สคาถวคฺค ๑๔๘

อโห อนิจฺจา สงฺขารา โอ สังขารทั้งหลายไม่เที่ยง
เตกาลิกา อสณฺจิตา เป็นไปในกาลทั้ง ๓ ไม่ตั้งอยู่ได้
สกาลา กาลิกา สพฺเพ ล้วนเป็นไปชั่วยุค เป็นไปชั่วคราว
หุตฺวา หุตฺวา น โหนฺติ เต. สังขารเหล่านั้นมีแล้ว แล้วก็ไม่มีเล่า.

สุภาษิตคาถาแต่งใหม่

สพฺเพ สตฺตา มริสฺสนฺติ สัตว์ทั้งหลายจักตายด้วยกันสิ้น
มรณนฺตํ หิ ชีวิตํ เพราะชีวิตมีความตายเป็นที่สุด

ชรมฺปิ ปตฺวา มรณํ	แม้อยู่ได้ถึงชราก็ต้องตาย
เอวํธมฺมา หิ ปาณิโน.	เพราะสัตว์ทั้งหลายมีอย่างนี้เป็นธรรมดา.

สุภาษิตคาถาเก่าบ้าง แต่งใหม่บ้าง

ทหรา จ มหนฺตา จ	ทั้งเด็กทั้งผู้ใหญ่
เย พาลา เย จ ปณฺฑิตา	เหล่าใดทั้งคนโง่ทั้งคนฉลาด
สพฺเพ มจฺจุวสํ ยนฺติ	เหล่านั้นย่อมไปสู่อำนาจของความตายหมด
สพฺเพ มจฺจุปรายนา.	มีความตายเป็นที่ไปในเบื้องหน้าหมดทุกคน.

พระพุทธภาษิต สลฺลสูตร ในขุทฺทกนิกาย ๓๖๔

อปฺปมายุ มนุสฺสานํ	อายุของสัตว์ทั้งหลายน้อย
หีเฬยฺย นํ สุโปริโส	สาธุชนพึงดูหมิ่นชีวิตอันน้อยนั้นเสีย
จเรยฺยาทิตฺตสีโสว	ควรประพฤติตนเป็นเหมือนคนศีรษะอันไฟไหม้ฉะนั้น
นตฺถิ มจฺจุสฺส นาคโม.	มัจจุราชจะไม่มาถึง เป็นอันไม่มี.

พระพุทธภาษิต อายุสูตร ในสํยุตฺตนิกาย สคาถวคฺค ๑๔๘

เปกฺขตํเยว ญาตีนํ —	จงแลดูเถิด หมู่ญาติกำลังเฝ้า
ปสฺส ลาลปฺปตํ ปุถุ	มองดู คร่ำครวญอยู่เป็นอันมาก
เอกเมโก ว มจฺจานํ —	มฤตยูก็นำผู้ตายไปคนเดียว
โควชฺโฌ วิย นียติ.	เหมือนโคที่เขานำไปฆ่าฉะนั้น.

พระพุทธภาษิต สลฺลสูตร ในขุทฺทกนิกาย ๓๖๔

ชีรนฺติ เว ราชรถา สุจิตฺตา	แม้แต่ราชรถอันวิจิตรดีแล้ว ยังรู้จักชำรุด

อโถ สรีรมฺปิ ชรํ อุเปติ	อนึ่งถึงสรีระก็ย่อมเข้าถึงซึ่งชรา
สตญฺจ ธมฺโม น ชรํ อุเปติ	ก็แต่ธรรมของสัตบุรุษหาเข้าถึงซึ่งชราไม่
สนฺโต หเว สพฺภิ ปเวทยนฺติ.	สัตบุรุษแท้จริงย่อมยังสัตบุรุษด้วยกันให้รู้ชัดได้.

พระพุทธภาษิต ราชสูตร ในสํยุตฺตกนิกาย สคาถวคฺค ๙๗

เนสา สภา ยตฺถ —	ที่ใดไม่มีคนดี ที่นั้นไม่ชื่อว่าสภา
น สนฺติ สนฺโต	
สนฺโต น เต เย —	คนใดไม่กล่าวเป็นธรรม คนนั้น
น วทนฺติ ธมฺมํ	ไม่ชื่อว่าคนดี
ราคญฺจ โทสญฺจ ปหาย โมหํ —	คนละราคะ โทสะ และโมหะ กล่าว
ธมฺมํ วทนฺตา จ ภวนฺติ สนฺโต.	เป็นธรรมนั่นแล ชื่อว่าเป็นคนดี.

พระพุทธภาษิต โขมทุสฺสสูตร ในสํยุตฺตนิกาย สคาถวคฺค ๒๔๔

สทฺธาย สีเลน จ โย —	บุคคลใดย่อมเจริญมากด้วย
ปวฑฺฒติ ปญฺญาย จาเคน —	ศรัทธา ศีล ปัญญา บริจาค
สุเตน จูภยํ	แลสุตะทั้งสองฝ่าย
โส ตาทิโส สปฺปุริโส วิจกฺขโณ —	บุคคลนั้นเป็นสัตบุรุษมีปรีชาเห็นปานนั้น
อาทียติ สารมิเธว อตฺตโน	ย่อมถือไว้ได้ซึ่งสาระแห่งตนในโลกนี้นี่แล.

พระพุทธภาษิต วฑฺฒิสูตร ในปญฺจกงฺคุตฺตรนิกาย ๙๑

ยถา ยถา ยตฺถ —	ตนจะพึงได้ประโยชน์ด้วย
ลเภถ อตฺถํ	ประการใด ๆ ณ ที่ใด
ตถา ตถา ตตฺถ ปรกฺกเมยฺย	ก็ควรบากบั่นด้วยประการนั้น ๆ ณ ที่นั้น

สเจ ปชาเนยฺย อลพฺภเนยฺโย — ถ้ารู้ว่าประโยชน์นั้นอันเราหรือผู้
มยา วา อญฺเญน วา เอส — อื่นยังไม่ได้
อตฺโถ.

พระพุทธภาษิต อลพฺภนิยฏฐานสูตร ในปญฺจกงฺคุตฺตรนิกาย ๖๓

น ปเรสํ วิโลมานิ ไม่ควรมองดูความผิดพลั้งของคนอื่น
น ปเรสํ กตากตํ ไม่ควรมองดูกิจที่คนอื่นทำแล้ว แลยังไม่
— ได้ทำ
อตฺตโน ว อเวกฺเขยฺย พึงมองดูกิจที่ตนทำแล้ว แลยังไม่ได้ทำ.
กตานิ อกตานิ จ

พระพุทธภาษิต ในขุทฺทกนิกาย ธมฺมปท ๑๘

อกฺโกเธน ชิเน โกธํ พึงชนะความโกรธ ด้วยความไม่โกรธ
อสาธุํ สาธุนา ชิเน พึงชนะความไม่ดี ด้วยความดี
ชิเน กทริยํ ทาเนน พึงชนะความตระหนี่ ด้วยความให้
สจฺเจนาลิกวาทินํ. พึงชนะความขี้ปด ด้วยความสัตย์.

พระพุทธภาษิต ในขุทฺทกนิกาย ธมฺมปท ๓๗

อาโรคฺยา ปรมา ลาภา ความไม่มีโรคเป็นลาภอย่างยิ่ง
สนฺตุฏฐี ปรมํ ธนํ ความสันโดษเป็นทรัพย์อย่างยิ่ง
วิสฺสาสา ปรมา ญาตี คนคุ้นเคยกันเป็นญาติอย่างยิ่ง
นิพฺพานํ ปรมํ สุขํ. พระนิพพานเป็นสุขอย่างยิ่ง.

พระพุทธภาษิต ในขุทฺทกนิกาย ธมฺมปท ๓๕

นตฺถิ ราคสโม อคฺคิ ไฟเสมอด้วยราคะไม่มี
นตฺถิ โทสสโม คโห เคราะห์เสมอด้วยโทสะไม่มี
นตฺถิ โมหสมํ ชาลํ ตาข่ายเสมอด้วยโมหะไม่มี

นตฺถิ ตณฺหาสมา นที. แม่น้ำเสมอด้วยตัณหาไม่มี.

พระพุทธภาษิต มลวคฺค ธมฺมบท ๔๐

นตฺถิ ฌานํ อปฺปญฺญสฺส ความพินิจย่อมไม่มีแก่ผู้หาปัญญามิได้
นตฺถิ ปญฺญา อฌายโต ปัญญาย่อมไม่มีแก่ผู้ไม่พินิจ
ยมฺหิ ฌานญฺจ ปญฺญา จ — ความพินิจ ๑ ปัญญา ๑ มีในผู้ใดผู้นั้นแล
ส เว นิพฺพานสนฺติเก. อยู่ในที่ใกล้พระนิพพาน.

พระพุทธภาษิต ภิกฺขุวคฺค ๕๕

สทฺธาย ตรตี โอฆํ สาธุชนย่อมข้ามโอฆะได้ด้วยศรัทธา
อปฺปมาเทน อณฺณวํ ย่อมข้ามอรรณพได้ด้วยความไม่ประมาท
วีริเยน ทุกฺขมจฺเจติ ย่อมล่วงทุกข์ได้ด้วยความเพียร
ปญฺญาย ปริสุชฺฌติ. ย่อมบริสุทธิ์ได้ด้วยปัญญา.

พระพุทธภาษิต ยนฺขสํยุตฺต สคาถวคฺค ๒๗๕

น เต กามา ยานิ — อารมณ์ที่วิจิตรงดงามเหล่าใด
จิตฺรานิ โลเก ในโลก อารมณ์เหล่านั้นมิได้เป็นกาม
สงฺกปฺปราโค ปุริสสฺส กาโม ความกำหนัดอันเกิดจากความดำริ (นี่แล) เป็นกามของคน
ติฏฺฐนฺติ จิตฺรานิ ตเถว โลเก อารมณ์ที่วิจิตรงดงามในโลกก็ตั้งอยู่อย่างนั้นเอง
อเถตฺถ ธีรา วินยนฺติ ฉนฺทํ. เมื่อความจริงเป็นอย่างนี้ นักปราชญ์ทั้งหลายจึงกำจัดเสียได้ ซึ่งความพอใจในกามนั้น.

พระพุทธภาษิต นสนฺติสูตร ในสํยุตฺตนิกาย สคาถวคฺค ๓๐

อทฺทสํ กาม เต มูลํ	เหวยเจ้ากาม ข้าได้เห็นรากเง่าของเจ้าแล้ว
สงฺกปฺปา กาม ชายสิ	แน่ะเจ้ากาม เจ้าย่อมเกิดจากความดำริ นี่เอง
น ตํ สงฺกปฺปยิสฺสามิ	ข้าจักไม่ดำริถึงเจ้า
เอวํ กาม น โหหิสิ.	เฮ้ยเจ้ากาม เมื่อเป็นอย่างนี้ เจ้าจักมี ไม่ได้.

คงฺคมาลชาตก ภาคห้า ๒๙๗

กุมฺโมว องฺคานิ สเก กปาเล	เต่าหดอวัยวะไว้ในกระดองของตนฉันใด
สโมทหํ ภิกฺขุ มโนวิตกฺเก	ภิกษุสะกดวิตกในใจไว้ฉันนั้น
อนิสฺสิโต อญฺญมเหฐยาโน	ไม่อาศัยอะไร ๆ มิได้เบียดเบียนผู้อื่น
ปรินิพฺพุโต นูปวเทยฺย กญฺจิ.	เป็นผู้ดับกิเลสหมด ไม่พึงพูดกระทบซึ่ง ใคร ๆ.

พระพุทธภาษิต กุมฺภูปมสูตร ในสํยุตฺตนิกาย. สฬายตนวคฺค ๒๒๒

อปฺปมาทรตา โหถ	ท่านทั้งหลายจงยินดีในความไม่ประมาท
สจิตฺตมนุรกฺขถ	จงตามรักษาจิตของตน
ทุคฺคา อุทฺธรถตฺตานํ	จงถอนตนขึ้นจากหล่มที่ถอนได้ยาก
ปงฺเก สนฺโนว กุญฺชโร.	เหมือนช้างตกหล่ม ถอนตนขึ้นจากหล่ม ได้ ฉะนั้น.

พระพุทธภาษิต ในขุทฺทกนิกาย ธมฺมปท ๔๙

มคฺคานฏฺฐงฺคิโก เสฏฺโฐ	ทางประกอบด้วยองค์ ๘ ประเสริฐ สุดกว่าทางทั้งหมด

สจฺจานํ จตุโร ปทา	บท ๔ (คืออริยสัจ) ประเสริฐสุดกว่าสัจจะทั้งหมด
วิราโค เสฏฺโฐ ธมฺมานํ	วิราคธรรมประเสริฐสุดกว่าธรรมทั้งหมด
ทิปทานญฺจ จกฺขุมา.	พระตถาคตผู้มีจักษุประเสริฐสุดกว่าเทวดามนุษย์ แลสัตว์ ๒ เท้า ทั้งหมด.

พระพุทธภาษิต ในขุทฺทกนิกาย ธมฺมปท ๔๓

ยถาปิ อญฺญตรํ พีชํ —	เหมือนพืชชนิดใดชนิดหนึ่งที่เขาหว่านลง
เขตฺเต วุตฺตํ วิรูหติ	แล้วในนาย่อมงอกขึ้น
ปฐวีรสญฺจ อาคมฺม —	เพราะอาศัยรสแผ่นดินกับยางในพืชทั้ง ๒
สิเนหญฺจ ตทูภยํ	ประการนั้นฉันใด.
เอวํ ขนฺธา จ ธาตุโย —	ขันธ์ ธาตุ แลอายตนะ ๖ เหล่านี้
ฉ จ อายตนา อิเม	
เหตุํ ปฏิจฺจ สมฺภูตา	อาศัยเหตุเกิดขึ้นแล้ว ก็ฉันนั้น
เหตุภงฺคา นิรุชฺฌเร.	เพราะเหตุสลาย ก็ย่อมดับไป.

สาวิกาภาษิต เสลาสูตร ในสํยุตฺตนิกาย สคาถวคฺค ๑๘๒

อากาเสว ปทํ นตฺถิ	เหมือนรอยเท้า ย่อมไม่มีในอากาศ
สมโณ นตฺถิ พาหิโร	สมณะภายนอกย่อมไม่มี
สงฺขารา สสฺสตา นตฺถิ	สังขารที่เที่ยงย่อมไม่มี
นตฺถิ พุทฺธานมิญฺชิตํ.	ความหวั่นไหวของพระพุทธเจ้าทั้งหลายย่อมไม่มี

พระพุทธภาษิต ในขุทฺทกนิกาย ธมฺมปท ๔๑

กึ นุ สตฺโตติ ปจฺเจสิ	ท่านเชื่อว่าสัตว์มีหรือ

มาร ทิฏฺฐิคตํ นุ เต		แนะมารนั้นเป็นทิฐิ (ความเห็น) ของท่านต่างหาก
สุทฺธสงฺขารปุญฺโชยํ		นี้เป็นกองสังขารล้วน ๆ
นยิธ สตฺตูปลพฺภติ.		อันใคร ๆ ย่อมหาสัตว์ไม่ได้ ในกองสังขารล้วน ๆ นี้.
ยถา หิ องฺคสมฺภารา	—	เหมือนอย่างว่า เพราะรวมสัมภาระที่
โหติ สทฺโท รโถ อิติ		เป็นอวัยวะของรถจึงมีเสียงเรียกว่ารถ ฉันใด
เอวํ ขนฺเธสุ สนฺเตสุ	—	เมื่อขันธ์ทั้งหลายยังมีอยู่ ก็ย่อมมีสมมติ
โหติ สตฺโตติ สมฺมติ.		ว่าสัตว์ ฉันนั้น.
ทุกฺขเมว หิ สมฺโภติ		อันที่จริงทุกข์เท่านั้นเองเกิดขึ้น
ทุกฺขํ ติฏฺฐติ เวติ จ		ทุกข์นั้นเองตั้งอยู่แลเสื่อมไป
นาญฺญตฺร ทุกฺขา สมฺโภติ		นอกจากทุกข์ไม่มีอะไรเกิด
นาญฺญตฺร ทุกฺขา นิรุชฺฌติ.		นอกจากทุกข์ไม่มีอะไรดับ.

สาวิกาภาษิต วชิราสูตร ในสํยุตฺตนิกาย สคาถวคฺค ๑๘๓

ยถา ยถา นิชฺฌายติ		ผู้มีปัญญาเพ่งพิจารณาโดยชอบด้วย
โยนิโส อุปฺปริกฺขติ		ประการใด ๆ
ริตฺตกํ ตุจฺฉกํ โหติ		ก็เป็นของว่างของเปล่าปรากฏแก่ผู้ที่เห็น
โย นํ ปสฺสติ โยนิโส.		โดยชอบด้วยประการนั้น ๆ.

พระพุทธภาษิต เผณปิณฺฑูปมสูตร ในสํยุตฺตนิกาย ขนฺธวารวคฺค ๑๒๘

สุทฺธํ ธมฺมสมุปฺปาทํ	—	เมื่อสาธุชนกำลังพิจารณาเห็นอารมณ์ว่า
สุทฺธํ สงฺขารสนฺตตึ		เป็นความเกิดขึ้นแห่งธรรมล้วน ๆ (หรือ)
ปสฺสนฺตสฺส ยถาภูตํ		ว่าเป็นความสืบต่อแห่งสังขารล้วน ๆ ตามความเป็นจริง

น ตํ ภยํ โหติ คามณิ. — ดูก่อนคามณิ เพราะเหตุนั้น ความกลัวย่อมไม่มี.

ติณกฏฺฐสมํ โลกํ — เมื่อใด สาธุชนย่อมพิจารณาเห็นโลกว่า
ยทา ปญฺญาย ปสฺสติ — เสมอกันกับหญ้าหรือไม้ ด้วยปัญญา
น อญฺญํ ปฏฺฐเย กิญฺจิ — เมื่อนั้นไม่พึงปรารถนาอะไร ๆ อย่างอื่น
อญฺญตฺร อปฺปสนฺธิยา. — นอกจากนิพพานธาตุอันไม่มีเครื่องติดต่อ.

พระพุทธภาษิต ในขุทฺทกนิกาย จูฬนิทฺเทส ๑๘๗

มุญฺจ ปุเร มุญฺจ ปจฺฉโต — ท่านจงปล่อยข้างหน้า จงปล่อยข้างหลัง
มชฺเฌ มุญฺจ ภวสฺส ปารคู — จงปล่อยท่ามกลาง จะถึงฝั่งแห่งภพ
สพฺพตฺถ วิมุตฺตมานโส — ท่านมีใจปล่อยได้แล้วทั้งหมด
น ปุน ชาติชรํ อุเปหิสิ. — จักไม่เข้าถึงซึ่งชาติและชราอีกต่อไป.

พระพุทธภาษิต ในขุทฺทกนิกาย ธมฺมปท ๕๒

เอตฺตกานมฺปิ ปาฐานํ — เพราะรู้เนื้อความแห่งปาฐะ
อตฺถํ อญฺญาย สาธุกํ — แม้มีประมาณเท่านี้ดีแล้ว
ปฏิปชฺเชถ เมธาวี — ชีวิตจักไม่เปล่าได้อย่างใด ปราชญ์พึง
อโมฆํ ชีวิตํ ยถา — ปฏิบัติอย่างนั้น เทอญ.

คาถาแต่งใหม่

อนิมิตฺตมนญฺญาตํ — ชีวิตของสัตว์ทั้งหลายในโลกนี้ ไม่มีอะไร
มจฺจานํ อิธ ชีวิตํ — เป็นเครื่องกำหนดหมาย ใคร ๆ รู้ไม่ได้ว่าจะดับเมื่อไร

กสิรญฺจ ปริตฺตญฺจ — ชีวิตนั้น ทั้งเป็นไปโดยยาก ทั้งเป็นของ
ตญฺจ ทุกฺเขน สํยุตฺตํ — น้อย ทั้งประกอบด้วยทุกข์.
น หิ โส อุปกฺกโม อตฺถิ — ความเพียรอันเป็นเหตุไม่ตาย แห่งสัตว์ผู้
เยน ชาตา น มิยฺยเร — เกิดแล้ว ย่อมไม่มีเลย

ชรมฺปิ ปตฺวา มรณํ	แม้อยู่ได้ถึงชราก็ต้องตาย
เอวํธมฺมา หิ ปาณิโน.	เพราะสัตว์ทั้งหลายมีอย่างนี้เป็นธรรมดา.
ผลานมิว ปกฺกานํ —	ภัยเพราะต้องหล่นในเวลาเช้าของผลไม้ที่
ปาโต ปตนโต ภยํ	สุกแล้ว ฉันใด
เอวํ ชาตาน มจฺจานํ —	ภัยเพราะต้องตายแน่ ของสัตว์ทั้งหลาย
นิจฺจํ มรณโต ภยํ.	ผู้เกิดแล้ว ก็ฉันนั้น.
ยถาปิ กุมฺภการสฺส—	ภาชนะดินอันนายช่างหม้อทำแล้ว ล้วน
กตา มตฺติกภาชนา	มีความแตกเป็นที่สุด
สพฺเพ เภทปริยนฺตา —	แม้ฉันใด
เอวํ มจฺจาน ชีวิตํ	ชีวิตของสัตว์ทั้งหลาย ก็ฉันนั้น.

พระพุทธภาษิต สุตฺตนิปาต สลฺลสุตฺต ๓๖๔

นครํ ยถา ปจฺจนฺตํ —	เมืองที่ตั้งอยู่สุดแดนอันชนทั้งหลายรักษา
คุตฺตํ สนฺตรพาหิรํ	แล้ว ทั้งภายในแลภายนอก ฉันใด.
เอวํ โคเปถ อตฺตานํ	ท่านทั้งหลายจงรักษาตน ฉันนั้น.
ขโณ โว มา อุปจฺจคา	ขณะคราวอย่าได้ล่วงท่านทั้งหลายไปเสีย
ขณาตีตา หิ โสจนฺติ —	เพราะว่าชนทั้งหลายอันขณะคราวล่วงไป
	เสียแล้ว ย่อมโศกเศร้า
นิรยมฺหิ สมปฺปิตา.	ไปเต็มแน่นอยู่ในนิรยาบาย.

พระพุทธภาษิต นิรยวคฺค ธมฺมปท ๔๘

อตฺตา หเว ชิตํ เสยฺโย	ชนะตนนั้นแลประเสริฐ
ยา จายํ อิตรา ปชา	ชนะประชาชนนอกนี้ไม่ประเสริฐ
อตฺตทนฺตสฺส โปสสฺส	เมื่อคนทรมานตนแล้ว
นิจฺจํ สญฺญตจาริโน	ประพฤติระวังตัวอยู่เป็นนิตย์

เนว เทโว น คนฺธพฺโพ	—	เทวดา คนธรรพ์
น มาโร สห พฺรหฺมุนา		มาร กับพรหม
ชิตํ อปชิตํ กริยา		ไม่อาจทำความชนะของคนเห็นปานนั้น
ตถารูปสฺส ชนฺตุโน.		ให้แพ้ได้เลย.
โย สหสฺสํ สหสฺเสน	—	ทหารใดชนะกองทหาร
สงฺคาเม มานุเส ชิเน		ในสงครามตั้งล้านคน
เอกญฺจ เชยฺยมฺจานํ		ก็ผู้ใดพึงชนะตนคนเดียวได้
ส เว สงฺคามชุตฺตโม.		ผู้นั้นแลชื่อว่าเป็นผู้สูงสุดกว่าทหารผู้ชนะในสงคราม.

พระพุทธภาษิต สหสฺสวคฺค ธมฺมปท ๒๔

อยสาว มลํ สมุฏฺฐิตํ	—	สนิมเกิดจากเหล็ก ตั้งขึ้นจากเหล็กนั้น
ตทุฏฺฐาย ตเมว ขาทติ.		ย่อมกัดเหล็กนั้นเอง ฉันใด,
เอวํ อติโธนจารินํ	—	กรรมของตนเอง ย่อมนำบุคคลผู้ประพฤติ
สานิ กมฺมานิ นยนฺติ ทุคฺคตึ		ล่วงเลยปัญญา เป็นเครื่องชำระจิตไปสู่ทุคติ ฉันนั้น.

พระพุทธภาษิต มลวคฺค ธมฺมปท ๓๙

หีนํ ธมฺมํ น เสเวยฺย	ผู้ดีไม่ควรเสพธรรมอันเลวทราม
ปมาเทน น สํวเส	ไม่ควรอยู่ด้วยความประมาท
มิจฺฉาทิฏฺฐึ น เสเวยฺย	ไม่ควรเสพมิจฉาทิฏฐิ
น สิยา โลกวฑฺฒโน.	ไม่ควรเป็นคนรกโลก ฯ

พระพุทธภาษิต โลกวคฺค ธมฺมปท ๓๑

อุฏฺฐาเนนปฺปมาเทน	—	ชนผู้มีปรีชาควรทำเกาะให้เป็นตำบลที่
สญฺญเมน ทเมน จ	—	ห้วงน้ำท่วมไม่ได้ ด้วยความหมั่น ๑ ด้วย

ทีปํ กยิราถ เมธาวี	—	ความไม่ประมาท ๑ ด้วยความระวัง ๑
ยํ โอโฆ นาภิกีรติ.		ด้วยความปราบปราม ๑.

พระพุทธภาษิต อปฺปมาทวคฺค ธมฺมปท ๑๖

ยมฺหิ สจฺจญฺจ ธมฺโม จ	—	สัจจะ ๑ ธรรม ๑ ความไม่เบียดเบียน ๑
อหึสา สญฺญโม ทฺโม		ความระวัง ๑ ความปราบปราม ๑ มีในผู้ใด
ส เว วนฺตมโล ธีโร		ผู้นั้นแลเป็นนักปราชญ์ มีมลทินคายออกแล้ว
โส เถโรติ ปวุจฺจติ.		ผู้นั้นเราเรียกว่าเป็นผู้หลักผู้ใหญ่ ฯ

พระพุทธภาษิต ธมฺมฏฺฐวคฺค ธมฺมปท ๔๑

อตฺตทตฺถํ ปรตฺเถน	—	คนดีไม่ควรทำประโยชน์ของตนให้เสื่อม
พหุนาปิ น หาปเย		ไป เพราะประโยชน์ของคนอื่นแม้มาก
อตฺตทตฺถมภิญฺญาย	—	เมื่อรู้จักประโยชน์ของตนแล้ว
สทตฺถปฺปสุโต สิยา.		ควรขวนขวายในประโยชน์ของตน.

พระพุทธภาษิต อตฺตวคฺค ธมฺมปท ๓๑

อตฺตนา โจทยตฺตานํ	ท่านจงเตือนตนด้วยตนเอง
ปฏิมํเสตมตฺตนา	พึงพิจารณาตนด้วยตนเอง
โส อตฺตคุตฺโต สติมา	ท่านมีสติรักษาตัวแล้ว
สุขํ ภิกฺขุ วิหาหิสิ	ท่านจักอยู่สบาย แน่ะภิกษุ
อตฺตา หิ อตฺตโน นาโถ	เพราะว่าตนเป็นที่พึ่งของตน
อตฺตา หิ อตฺตโน คติ	เพราะว่าตนเป็นคติของตน
ตสฺมา สญฺญมยตฺตานํ	เพราะเหตุนั้น ท่านจงระวังตน
อสฺสํ ภทฺรํว วาณิโช.	เหมือนพ่อค้าม้าระวังม้าตัวดีไว้ ฉะนั้น.

พระพุทธภาษิต ภิกฺขุวคฺค ธมฺมปท ๕๕

ยาทิสํ วปเต พีชํ	คนหว่านพืชเช่นใด
ตาทิสํ ลภเต ผลํ	ย่อมได้ผลเช่นนั้น
กลฺยาณการี กลฺยาณํ	คนทำเหตุดี ย่อมได้ผลดี
ปาปการี จ ปาปกํ	แลคนทำเหตุชั่ว ย่อมได้ผลชั่ว
ปวุตฺตํ ตาต เต พีชํ	แน่ะพ่อ พืชอันท่านหว่านไว้แล้ว
ผลํ ปจฺจนุโภสฺสสิ.	ท่านจักได้เสวยผล.

พระพุทธภาษิต สกฺกสํยุตฺต สคาถวคฺค ๒๘๔

สพฺพทานํ ธมฺมทานํ ชินาติ	ธรรมทานย่อมชนะทานทั้งปวง
สพฺพรสํ ธมฺมรโส ชินาติ	รสพระธรรมย่อมชนะรสทั้งปวง
สพฺพรตึ ธมฺมรติ ชินาติ	ความยินดีในพระธรรมย่อมชนะความยินดีทั้งปวง
ตณฺหกฺขโย สพฺพทุกฺขํ ชินาติ	ความสิ้นตัณหา ย่อมชนะทุกข์ทั้งปวง.

พระพุทธภาษิต ตณฺหาวคฺค ธมฺมปท ๕๓

โยคา เว ชายเต ภูริ	ปัญญา ย่อมเกิดเพราะความประกอบแท้
อโยคา ภูริสงฺขโย	ความหมดสิ้นไปแห่งปัญญา เพราะไม่ประกอบ
เอตํ เทฺวธาปถํ ญตฺวา —	เมื่อรู้ทางทั้ง ๒ แห่งความเจริญ แลความ
ภวาย วิภวาย จ	เสื่อมของปัญญานี้แล้ว
ตถตฺตานํ นิเวเสยฺย —	ปัญญาย่อมเจริญมากอย่างใด, ควรตั้งตน
ยถา ภูริ ปวฑฺฒติ.	ไว้อย่างนั้น.

พระพุทธภาษิต มคฺควคฺค ธมฺมปท ๔๔

พิมพ์ที่ บริษัท ประชาชน จำกัด (แผนกการพิมพ์)
35 ซอยพิพัฒน์ ถนนสีลม กรุงเทพฯ โทร. 32062
นายนิรันดร์ เหตระกูล ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา 2519